

Таблица на съдържанието

1. Негативно поведение - НП.....	3
1.1. Определение на НП.....	3
1.2. Видове НП.....	6
1.3. Видове полиграфски изследвания на НП.....	6
2. Изследване на НД с полиграф.....	7
2.1. Същност на полиграфското изследване.....	7
2.1.1 Определение.....	7
2.1.2 Полиграф и програмен продукт – полиграфска система.....	8
2.1.3 Полиграфският изследовател (полиграфист).....	8
2.1.4 Методиката.....	9
2.1.5 Изследваното лице (ИЛ).....	9
2.2. Цел и задачи на изследването с полиграф.....	10
2.2.1 Цел на полиграфското изследване на НД.....	10
2.2.2 Главни задачи на полиграфското изследване на НД.....	10
2.2.3 Подзадачи на полиграфското изследване на НД.....	12
Определяне модела на НД и профила на вероятния извършител.....	12
Какво.....	12
Къде.....	13
Кога.....	13
Как.....	14
Кой.....	16
Защо.....	18
2.3. Етапи на НД.....	19
2.3.1 Планиране на НД.....	19
2.3.2 Етап на извършване на НД.....	20
2.3.3 Етап на завършване на НД.....	20
3. Методиката МИТ и нейните компоненти.....	21
3.1. Създаването на МИТ стремеж към надграждане на методиката.....	22
3.1.1 Теоретични предпоставки за методическо усъвършенстване.....	22
3.1.2 Различните тестове на Клив Бакстър, стремеж към усъвършенстване на методиката.....	23
3.1.3 Методика на Тувия Шурани и на други изследователи.....	29
3.1.4 Личния опит, база за усъвършенстване на методиката. Модифициране на ИТ на Бакстър.....	30
3.2. МИТ и неговите компоненти.....	39
3.2.1 Еднотематичен МИТ.....	39
3.2.2 Многотематичен МИТ.....	43
4. Провеждане на МИТ - Процедура.....	46
4.1. Предтестово интервю.....	46
4.1.1 Предварително проучване.....	46
4.1.2 Провеждане на беседа.....	47
4.2. Формулиране на въпросите и обсъждането им с ИЛ.....	48
4.2.1 Формулиране на въпросите.....	48
4.2.2 Обсъждане на въпросите в теста.....	49
4.3. Инструментален тест.....	50
4.3.1 Подредба на въпросите в МИТ при инструменталния тест.....	51
4.4. Оценка на полиграмите.....	51
4.4.1 Правила на Бакстър и норматив.....	52
4.4.2 При неравномерно дълги въпроси.....	52
4.5. Провеждането на следтестово интервю.....	52

4.6. Представянето на резултатите от изследването на поръчителя на изследването.....	54
--	----

МИТ

(МОДИФИЦИРАН ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ТЕСТ)

1. Негативно поведение - НП

Основен принцип в човешкото поведение е – **стремежът към овластяване (стремежът към власт)**.

Няма човек, който не е подвластен на този принцип, да не се стреми към по-високо положение, власт, дори и това да се постига понякога с цената на лъжа и измама. В редица случаи стремежът към власт се изражда в стремеж единствено към заемането на високо положение, позиция, натрупването на богатства и собственост, без оглед на реалните способности, заслуги, извършени разходи (изразходена енергия, ресурси), и спазването на определени нормативни изисквания, социални норми, морални принципи, закони.

Често се пренебрегват изискванията на моралния кодекс на институцията или организацията, зачитането правата на другите, морално-нравствените изисквания към личността.

1.1. **Определение на НП**

Негативното поведение се проявява от хората, когато те се стремят да придобият блага (власт) неправомерно, без да са вложили за тях, изискваните от обществото усилия, морал и/или материални разходи.

негативното поведение на лице или група е това, което цели, извършва и реализира присвояването на блага (материални, награди, удоволствие, позиция и прочее) което ощетява друго лице или група или им нанася вреда.

Към НП се отнасят такива социални явления като кражба, измама, престъпление от всякакъв вид и форма. Към НП се отнасят и зависимостите от наркотици, алкохол, хазарт, различни видове импулсивност и прочее, тъй като те отключват рискови поведения, чрез които може да се увреди и се уврежда собствеността, статуса, здравето на други хора, пък и на самите лица попаднали под, изброените по-горе зависимости. Например, себенаказанието под формата, например, на сексуални перверзии, религиозни, политически радикализирано поведение; увреждането на собственото здраве при зависимости от психоактивни вещества, алкохол, хазарт и прочее всякакво излизашо от нормата, прекомерно изразходване на човешки психични, физиологични ресурси също е НП, тъй като и тук се констатира получаването на повече от социално определеното удоволствие или страдание по отношение на техните времеви, хоризонтални или вертикални (свързани с определен вид емоции и чевства) прояви.

Например наркотичната зависимост при наркомана го води „приоритетно“ до получаване на удоволствие за сметка на собственото си здраве. т.е. той получава „свърхудоволствие“ над нормата, получавана при хора с нормално здраве. Наркоманът е жертва на самия себе си, той „отрабва“ самия себе си, като разрушава здравето си, уврежда организма си, с едничката цел да получи емоционално-чувственото удоволствие от наркотичното въздействие.

Наркоманът е бreme не само за самия себе си, но и за обществото и неговите близки. Пристрастеността към получаване на удоволствие от психоактивни вещества, необходимостта от „задължителните пари“ за дрогата, стои в основата и е мотивът за извършването на ред други НП: кражди, измами, дори тежки престъпления, в които зависимите стават извършители, но и жертви. Не рядко стават жертва и на негативни действия от други лица.

Подобни са рисковете за обществото и самите извършители и от други видове зависимости: алкохол, хазарт и различни психични акцентуации.

Например, параноикът може да извърши престъпление, на базата на накърненото му честолюбие.

Полиграфският метод констатира (в крайна сметка това е основната му цел) чрез резултатите, получени при измерване на **емоционалния стрес**, дали изследваното лице се стреми към придобиване на властова позиция и блага по нечестен за другите хора; дали се е облагодетелствал по някакъв начин в разрез с изискванията на обществото, законите.

Методът отговаря на въпросите, дали има реакции на вегетативната нервна система, диагностициращи съпричастност или извършване от изследвания на действие или поведение с негативен характер, чиито последствия надвишават допустимите критични стойности на властовия баланс при социалните интеракции в съответната сфера на властови обмен между хората, членовете на съответната група.

Дълбоко в съвестта на всеки човек има точна и ясна представа за това, дали е извършил нещо нередно, неморално спрямо другите. Мисълта за възможността това да бъде разкрито пред него, поражда в психофизиологичните и психичните му прояви неконтролируем страх, заради възможното наказание, от страна на обществото – загуба на авторитет, лишаване от свобода, отмъщение, загуба на материален и обществен статус, позиции и т.н. Този страх може да се нарече **„страх от социално възмездие“**, диагностицира се чрез полиграфските проверки за съпричастност към извършване на негативни деяния.

„Страха от социално възмездие“ обаче може да се прояви при полиграфско изследване в две форми: 1) като **„страх от грешка“** и 2) **„страх от разкриване“**. Този проблем ще бъде разгледан другаде. Тук само ще отбележа, че страхът №2 е този, който ние искаме да проверим дали ще се прояви или не в инструменталния тест, докато страхът №1, е този, чиято проява по време на инструменталния тест (както и преди това!) ние искаме да изключим.

Тук е подходящо да споменем, че стремежът към овластяване на отделния човек се регулира както от оценката на външните за него субекти, така и от неговата самооценка, от собствената му представа за нивото на достигнатите от него достижения. Превръщането на реалистичната в **нереалистична самооценка** по отношение на изразходвания от личността властови ресурс **не е причина за загубването на страха от социално възмездие**, нито пък самият страх от социално възмездие е причина за пораждането на нереалистична самооценка. От друга страна, нереалистичната самооценка нерядко (ако не и в повечето случаи) се превръща в официално остойностена властова позиция над или под нивото на реално изразходвания властови ресурс.

В социалните интеракции на НП, от съществено значение разкриването на съзнателното и подсъзнателното завишаване самооценката на властовия разход. При анализа ѝ е важно да се отчита принципът, че няма нито една интеракция с 100%-но съответствие на властовия разход с властовия приход – **винаги и навсякъде има властови дисбаланс в социалните интеракции.**

На резонно възникналия въпрос – коя е причината тогава за този дисбаланс, за това несъответствие между властовия разход и приход при социалните интеракции, ние бихме отговорили, че по-важното е причините да се разкриват, а не да се разсъждава върху въпроса, защо изобщо ги има. Просто властовия дисбаланс съществува и трябва да приемем този факт, така както приемаме фактът, че водата е несъвместима с огъня и при допир го гаси, т.е. този факт съществуват по презумпция.

Негативното поведение и действие се разделя на три елемента (фази, етапи на осъществяване): **планиране, извършване и завършване.**

Всяко поведение има за цел облагодетелстване. Получаване на определени блага. Благото е награда за извършено изразходване. При социалното поведение има изразходване на вътрешен ресурс за да се получи чрез обмен чужд ресурс. Благото за личността или групата се реализира след края на поведенческия процес, след неговото завършване (придобиване на резултат), чрез обмена с чуждо благо, реализирано от друга личност или група. При социалния обмен на блага вътрешното изразходване, което се явява „наказание“ за първия извършващ го в уравнението на обменния акт се обменя за чуждо „наказание“, т.е. наказание за втория субект при обменния акт. Именно наказанието на втория субект, явяващо се изразходвания ресурс при поведението му, се явява наградата за първия субект.

По принцип, при всеки социален обмен на блага, стойността на изразходвания човешкия ресурс и получената награда имат еднаква стойност; или стойността на наказанието и наградата от социалното поведение, което се реализира в обменния процес, е равна. Това,

което един човек изразходва в своето поведение трябва да е равно като величина, на това което получава като награда от поведението на друг човек при обменното отношение.

Но винаги ли е така!? Не! При „негативното поведение“ (НП) имаме несъответствие на стойността на получената награда и изразходването на човешкия ресурс, като получената награда от извършителя на НП е с по-висока стойност от тази на **обществено необходимия ресурс**. В това човешко отношение извършителят на негативно действие присвоява обществен ресурс с по-голяма величина от **изразходвания от него ресурс**.

НП се характеризира с задължително присъствие на неравностойност в обменния процес, което ощетява едната страна, а облагодетелства другата. Извършителят на НП е лицето което причинява, нарушаването на баланса при обменния акт след завършване на НП.

При това един човек, извършителят на негативното поведение и действие, получава по-висока стойност на наградата, от стойността на изразходвания лично от него ресурс, който служи за награда на другата страна в разменното отношение. Втората страна се явява ошетенa, „жертва“ на стойностна нериципрочност (неравностойност), реализирана в социалния обмен на благата, обмена на награди и наказания.

С други думи при обмена на социалните награди и наказания в негативното поведение **наградата** е по-висока от **изразходването (наказанието)** като обществено необходима величина, стойност. Нарушава се принципа на стойностната реципрочност при обмена на изразходвания различен по вид човешки ресурс (психично и физиологично изразходване), както при сравняване на себеотнасянето на човек със себе си към **себеотносната абстрактно необходима социална норма**, така и при сравнение на интеракциите му към друг човек или група към **интерактивната абстрактно необходима социална норма**.

При полиграфското изследване, разбира се, се набляга изключително върху интерактивната форма на НП, т.е. върху това дали и в каква степен определен човек вреди на друг или други, като присвоява чуждо благо, причинява болка и страдание на другите, за сметка на собственото си благополучие и щастие!

НП прави възможно един човек или група да **присвоява** повече блага като стойност, еднородна количествена величина, от друг човек или група. Така се реализира обмяната на блага, при която една страна присвоява стойност на благото на друга страна. Облагодетелстваната страна отнема благото на другата страна, изцяло или частично, т.е. нарушава се принципа на реципрочност при обмена на благата, реализиран в нормалните (обществено необходимите!) човешките отношения.

При негативното поведение социалната норма е нарушена, поради нереципрочност на стойностния обмен на благата между страните.

От друга страна, обществото, опирайки се на принципът на реципрочност на социалните взаимодействия и взаимоотношения (социалните интеракции), изисква при установяване на степен на нарушаване на реципрочността в обмена на благата в полза на една от страните, явяваща се нарушител, **възстановяване на социалната норма**, в същата степен в която тя е нарушена от страната нарушител. Социалната норма изисква, налага санкция, наказание на нарушителя, който е присвоил блага, за които не е предоставил необходимата равностойност в обменния акт.

Целта на страната (личност или група), извършваща негативно поведение е да получи в социалните взаимоотношения награда (придобиване на блага от ресурсно изразходване на другата страна в разменното социално отношение) без да отдаде изищо или да отдаде по-малко собствено ресурсно изразходване!

Извършителят на негативното поведение иска да присвои нещо, (да му стане собственик), което не му принадлежи, тъй като обаче присвояването е нещо несправедливо, то се наказва от обществото. Засегнатите отделни личности или групи се стремят към възмездие, т.е. изискват наказание за извършителите на неправдата. Стойността на това наказание е равно на стойността на наградата, която не са получили в нереципрочното разменно отношение на социалните блага, реализиран при негативното поведение на другата страна. Претенцията е стойността на наградата, която не са получил за своето социално ресурсно (материално и морално) изразходване.

В този смисъл методът на полиграфското изследване е да помогне при възстановяването на баланса при нереципрочни социални интеракции, като установи кой е извършителят на негативното действие или поведение, довело до съответен дисбаланс на властовия обмен.

1.2. Видове НП.

- зависимости

Този вид НП е свързан с нарушение на **себеотносната абстрактно необходима социална норма**, на вътрешно-психологичния баланс – получаване на повече награди или наказания от социално приемливите, причиняването на „**автоощетяване**“, което е в разрез със социалната норма, но това автоощетяване е съпроводено почти винаги директно и/или директно социално ощетяване или крие такава потенциална опасност. Например, по отношение близките на наркозависимия (извършителят на това НП), за други, свързани групи или обществото като цяло. По известни зависимости:

- хазартни игри;
- финанси (задлъжнялост);
- наркотици (психоактивни вещества);
- алкохол;
- религиозна;
- личност;
- психологична (акцентуираност):
 - агресивност;
 - импулсивност (сексуална сфера, огън и прочее);
 - тревожност;
 - шизоидност;
 - хипоманийност;
 - параноидност;
 - свръхконтрол;
 - др.

- присвоявания на блага

Това НП е свързано с кражба на пари, ценни вещи и вещевени предмети, имащи социална стойност.

- конфиденциална информация

Това НП е свързано с нелоялно използване, фалшифициране, разпореждане, разпространение, продажба и прочее на информация със висока социална ценност.

- увреждане на блага

Това НП е свързано с умишлено увреждане или унищожение на благосъстояние на определена личност или група, или причиняване умишлено на щета (финансова, материална) на подбрана жертва от извършителя на НП.

- нараняване на човек

Биват психическо (морално) и физическо причиняване на щета.

1.3. Видове полиграфски изследвания на НП

- интимна сфера;

взаимоотношения между интимни сексуални партньори, лоялност между съдружници, приятели и прочее.

- семейна сфера;

вътрешни за семейството и роднини разследвания с полиграф на кражби, полиграфски разследвания при съмнения за различни форми на зависимости в рамките на семейството и международните връзки.

- професионална сфера;

вътрешно фирмени разследвания с полиграф при кражби, обири, грабежи, както и проверка на професионална лоялност.

- правна сфера;

съдебни и досъдебни полиграфски експертизи.

- сфера на сигурността.

Изследвания с полиграф, касаещи сигурността на държавни и частни структури за сигурност. Изтичане на класифицирана информация, нелоялно поведение на служители в структурите за сигурност.

2 Изследване на НД с полиграф

2.1 Същност на полиграфското изследване

2.1.1 Определение

Полиграфското изследване е психологическо изследване, включващо в себе си психофизиологичен тест, което има **комплексен психофизиологичен диагностичен характер** и представлява, система на органично съчетаване на 4 (четири) относително самостоятелни елемента (компонента):

1. Полиграф (апарат) и програмен продукт;

2. Полиграфски изследовател (полиграфист);

3. Методика или батерия от психо- и психофизиологично-диагностични методики (освен полиграфската процедура влизат и всички други прилагани психодиагностични процедури, методики, тестове);

4. Изследвано лице (ИЛ).

с цел:

отсъждане дали ИЛ е извършил или не определено НД.

като се изпълнят и следните изследователски задачи, освен преминаването по процедурата на изследването:

- **Графично възпроизвеждане и записване, стандартно измерване на динамиката на следи на физиологични системи на изследваното лице**, ръководени от вегетативната нервна система (задължително се възпроизвеждат следите на дишането, артериалното налягане и пулса, и изпотяването, допълнително могат да се събират данни и за телесната температура, разширението на зениците, трептене на гласилките, съкращение на мускулите и прочее психофизиологични показатели) във определен времеви интервал **по време и след задаването на вербални стимули (въпросите в теста).**

- **Личностен и социално-психологически анализ** на динамиката на психофизиологичните следи на ИЛ, разликите в **нивата на емоционалния стрес**, при различни вербални стимули;

- **Разкриване кои стимули са, и в каква степен, социално-психологически и личностно значими** за ИЛ;

- **Определяне значимостта на реакциите на ИЛ на определени вербални стимули, според определен стандарт и норматив, присъщ на използваната методика.**

2.1.2 Полиграф и програмен продукт – полиграфска система

Има главно два вида полиграфи: аналогови и цифрови. Аналоговите предават следите от дейността на физиологичните системи по време на инструменталния тест на хартия чрез а) мастилени писци и б) по термален път, без мастило¹.

Съвременното развитие на техниката налага използването на преимуществено цифровите полиграфски системи. Това е апаратура, която предава сигнала от датчиците в компютрите. Чрез програмните продукти, които се доставят на полиграфистта заедно с апаратурата, графиките на следите от датчиците на дейността на изследваните физиологични системи се показва (и записва) на монитора на компютъра на полиграфиста, наместо на хартия.

Цифровата обработка на данните ни дава редица предимства:

- възможност да се използват филтри, които да коригират сигналите, подобрявайки ги;
- математическа обработка подобрява оценката на реакциите;
- статистическа обработка на множество случаи от личния архив;
- пренос на необработените или обработени данни по електронен път за консултиране, експертни оценки и стандартизационни процедури.

Самата апаратура непрекъснато се подобрява и разширява възможностите си. Позитивно развитие търпи е програмното обезпечаване.

Всичко това подобрява ефективността на оценките на полиграмите и валидността на полиграфските изследвания.

2.1.3 Полиграфският изследовател (полиграфист)

Най-важният фактор в полиграфското изследване винаги е бил и ще бъде полиграфистът. От неговите знания, умения и трудолюбие, устойчивост и опит зависи най-вече ефективността на полиграфското изследване.

Полиграфистът:

- изучава, подбира, определя, използва методите и методиките на ПИ;
- определя целта и структурата на изследователските задачи;
- изпълва с конкретно съдържание задачите на изследването на различните етапи на изследването на НД;
- провежда, изпълнява и контролира изследването на ИЛ;
- формулира въпросите според изискванията на използваната методика;
- извършва оценките на реакциите на ИЛ;
- провежда разговорите както с ИЛ така и с поръчителя на изследването;
- проучва друга значима информация по конкретно ПИ;
- взима решения за изготвяне на заключението от ПИ;
- взима решение какви подходи и методи да предприеме към ИЛ и самата изследователска процедура на отделните етапи на НД и прочее.
- обсъжда с поръчителя и/или ИЛ какви мероприятия са необходими за изправяне на НД на ИЛ в случай на идентифициране на НД с конкретно ИЛ.

1 Tuvia Shurany, Israel Ravid, Evaluation of polygraph charts, 72 стр.

Методиката

Методиката представлява структурата на отделните изследователски задачи, действия и операции които трябва да извърши полиграфиста за да може да даде научен отговор на въпроса дали определен човек е извършил или не определено НД. Полиграфската методика е приложно-научна процедура изпълнена с конкретно съдържание, което се прилага при изследването с полиграф на конкретно НД. Така например например, когато прилагаме тризоновата сравнителна техника на Бакстър или по специално изследователски тест (ИТ). Имаме следната процедура:

1. предтестово интервю;
2. формулиране на въпросите;
3. обсъждане на въпросите;
4. провеждане на инструменталния тест;
5. оценка на полиграмите;
6. (евентуално) провеждане на следтестово интервю;
7. представяне на резултатите на поръчителя на изследването.

Изследваното лице (ИЛ)

Полиграфистът поставя два вида изследователски задачи по време на ПИ на ИЛ, това се прави с цел да се получи от него два основни вида информация. От една страна страна, ние извличаме информация от ИЛ за модела на НД и профила на вероятния извършител, от друга страна, и това е най важното, ние научаваме кой е извършителят на НД. Разбира се ние получаваме и информация за степен на въвлеченост (или липсата на такава) на ИЛ в осъществяването на НД.

а) ИЛ е предмет на изучаване с оглед самото изготвяне на модела на НД и профила на вероятния извършител. В това отношение полиграфистът трябва да събере следните информации:

-информация за конкретното ИЛ от други изследвани лица, поръчителят на изследването и други източници;

-информация за конкретното ИЛ от самото изследвано лице;

-информация за изготвяне на модела на НД и профилът на вероятния извършител от конкретното ИЛ.

б) Резултатите от ПИ на конкретно ИЛ ни дава отговор на въпроса, той ли е извършил НД. Опирайки се на тях полиграфистът може да потвърди или отхвърли някои или всички изследователски хипотези (например, когато няма извършване на НД или резултатите са довели до формулиране на други хипотези). Резултатите от теста на конкретното ИЛ, е критерият за потвърждение или отхвърляне на идентификацията му с предпоставения модел на НД и вероятния профил на извършителя (му).

За всяко изследване се определя степен на въвлеченост на конкретното ИЛ към НД или липса на въвлеченост.

Важно е да се отбележи че моделът на НД и профилът на вероятния извършител не се дефинира изцяло предварително, например, преди началото на предтестовото интервю. В основни линии,

разбира се, това трябва да стане тогава, но, за съжаление, в повечето случаи се налага модела и профила да се коригира и допълва по време на самото ПИ.

Понякога съществени техни компоненти се променят в края на изследването, дори след теста на последното ИЛ. Така че, информацията за модела и профила на вероятния извършител се обогатява, развива на всяка стъпка и етап на осъществяването на ПИ, което налага понякога (когато нямаме достатъчна информация в началото на ПИ) и корекции във въпросника, което може да наложи провеждане на повторно изследване на някои лица, с цел по-правилното определяна идентификацията на изследваните с определени роли, поддействие и други страни на модела на НД.

2.2. Цел и задачи на изследването с полиграф

Когато говорим за негативно действие (НД) имам предвид, че НД е елемент на негативното поведение (НП). НП не е нищо повече от повторение на НД във времето.

В този смисъл определението на НД е същото както на НП, но просто като еднократен негов акт, осъществен от извършителят.

В повечето случаи при полиграфското изследване (ПИ) имаме предвид НД, но е възможно и да се проверява и повтаремостта на НД във времето, т.е. НП.

За това, от тук нататък ще говорим преимуществено за НД, а когато става дума за ПИ на НП изрично ще го разясняваме.

2.2.1 Цел на полиграфското изследване на НД

Целта на полиграфското изследване на НД е постигането на максимално обективен резултат за това дали изследваният (определен човек) е извършил/ не е извършил определено НД, ако го е извършил, каква е степента и формата на неговата въввлеченост в него; при груповото (повече от един извършител) НД, от друга страна, трябва да се определи максимално обективно, наличието/неналичието на идентификация на отделните изследвани с определени роли в изследваното НД, ако тя е налична – то в каква степен отделните извършители се идентифицират с тези роли.

Задаването на определени въпроси към изследваното лице, записването, измерването и стандартизираната оценка на активността на следите на физиологичните системи на отделните въпроси в инструменталния тест, не е достатъчно за да се постигнат валидни резултати.

2.2.2 Главни задачи на полиграфското изследване на НД

Необходимо е провеждането на всеобхватна изследователска дейност, решаване на **главните изследователски задачи**, отнасящи се до **а) хипотетичния модел на НД** (историята, предпоставките /планът/ за осъществяването му, съдържанието, извършването, завършването и последициите /резултатите/ от него) **и профила на вероятния извършител** и **б) съпоставянето на получените резултати от ПИ на конкретното ИЛ с хипотетичния модел на НД и профила на вероятния извършител (извършителя му).**

По време на ПИ, освен постигането на крайните психофизиологични резултати (оценките на релевантните въпроси в теста), паралелно (същевременно) полиграфистът извършва анализ, съпоставяне личностната и социалнопсихологическа характеристика на ИЛ с модела на НД и профила на вероятния извършител, доколкото неговите действия се идентифицират с тези на предпоставените в модела на НД и неговия личен профил съвпада с профила на вероятния извършител.

Какво е съдържанието на главните изследователски задачи на ПИ на НД:

а) определяне модела на НД и профила на вероятния извършител.

Анализирайки предварителната информация за НД, получена от свидетели, технически източници, оглед на терена, изследваните лица и прочее информации издигаме определена

хипотеза за неговия модел, той се характеризира от отговорите на следните въпроси, свързани с него:

- **какъв е обектът на НД** – определя се вида на обектът на НД, с конкретна веществена форма, предмет или човек;
- **къде е извършено НД** – характеризира се или хипотетично предполага (там където мястото на извършване на НД не е ясно) мястото на обекта (субекта или жертвата) на НД;
- **кога е извършено НД** – определяне (най-вероятните) началния и крайния времеви моменти, времевите граници, в които се осъществява на НД;
- **каква е структурата (състава) на извършеното НД** – характеризира се хипотетично придвижването на извършителите (или на самите обекти), поддействията, ролята на извършителя(те), средствата на НД и прочее;
- **какви средства са използвани при извършването на НД** – помощните средства, с които си служи извършителя или извършителите;
- **какъв е броят на вероятните извършители на НД** – определя се хипотетично колко са, един или няколко извършителите на НД;
- **кой е (профилът на) вероятния извършител на НД** – определя профилът на вероятния извършител на отделно поддействие (роля) или цялото НД;
- **защо (мотивът за) е извършено НД** – какъв е мотивът на извършителя/те за извършване на НД.

б) определяне кой е извършителят на НД

Определя се кой е извършил негативното действие. Кой от изследваните лица, в каква степен е въвличен в НД или при кой се изключва такава. Това става чрез съпоставяне на резултатите от ПИ на всички изследвани лица с предпоставените в модела характеристики на НД и профила на вероятния извършител.

Така, например, а) в РВ (релевантните въпроси) са предпоставени действия, изхождайки от 1) хипотетичния модел на НД, извършени от 2) хипотетичния (вероятния) извършител, който е с определен профил. Разбира се профилирането на ИЛ става в предтестовия разговор.

б) Когато стойностите на психофизиологичните реакции на конкретно ИЛ, като отговор на значимите вербални стимули са оценени като неискрени (попадат в норматива на „лъжата“), имаме значимо съвпадение на действията на това ИЛ с действията на хипотетичния извършител на НД, описани в модела на НД, тогава неговия профил също трябва да съвпадне с профила на вероятния извършител. Разбира се, ако вярно сме го конструирали. Тъй-като ние преди инструменталния тест конструираме профила на ИЛ и профила на вероятния извършител, ако констатираме преди инструменталния тест това, то в никакъв случай не трябва да се повлияваме от това при провеждането на инструменталния тест и още по-малко при оценките на полиграмите!

Именно в това е и разликата между простото профилиране и полиграфското изследване, а именно, че при полиграфското изследване се достига до по-достоверно заключение за това дали ИЛ се идентифицира с предпоставения модел на НД, дали той го е извършил. Защото можем да имаме, примерно, три ИЛ с еднакви профила, които съвпадат с профила на вероятния извършител, но извършителят да е само един.

Така че, личностното профилиране не може да бъде самоцел при полиграфското изследване, а само помощно средство при постигане главната цел на ПИ: **дали изследваният е извършил/не е извършил определено НД.**

При ПИ личностното профилиране има голямо значение при стесняване кръга на заподозрените лица, при изясняване на мотива на извършено НД, при точното формулиране на релевантните въпроси и контролните въпроси в полиграфския тест, както и по правилния подход, стратегия и тактика на провеждане на ПИ и цялостната му процедура. Ако личностното профилиране е самоцел, то тогава не се нуждаем изобщо от ПИ!

ИЛ, което сме идентифицирали с хипотетичния извършител е извършило реално НД. Това се констатира тогава, когато сме завършили всички процедури, обхващащи ПИ. Следователно, стесняването на изследователската дейност единствено до ограничени задачи, свързани само с отделни етапи, страни на ПИ, като фазата на инструменталния тест, формулирането на

релевантните и контролните въпроси или личностно профилиране може да доведе до критично снижаване нивото на валидност на резултатите.

Общите изследователските задачи, които сме си поставили в началото, в изследователския процес се разбиват на **конкретни задачи**. С тяхното постепенно решаване изследователските хипотези придобиват широк спектър от потвърждения, както за отделните роли, поддействия, така и за осъществяването на НД като цяло. За да стане това, обаче трябва да задаваме и изследваме отговорите на много въпроси.

Какво, къде, кога, как, кой, защо и прочее са въпросите, които трябва да задава на себе си полиграфския разследващ, на поръчителя или вещото лице, а после и на изследваните при изяснявана НД на всеки етап на полиграфската процедура. Тези въпроси присъстват в мислите и действията на полиграфиста през цялото времетраене на полиграфско изследване и дори след завършването му. Съдържанието получено от отговорите на тези въпроси непрекъснато се обогатява в процеса на изследователската работа, изясняват се все повече и повече детайли относно конкретния случай.

Анализа на отговорите на горните въпроси при провеждането на полиграфското изследване разбира се спомага и за **правилното формулиране на релевантните и контролните въпроси**, което пък е от огромно значение за получаване на валидни резултати, т.е. постигане целта на полиграфското изследване.

2.2.3 Подзадачи на полиграфското изследване на НД

. Определяне модела на НД и профила на вероятния извършител

. Какво

Една от основните задачи пред разследващият полиграфист е да установи какво точно е присвоено или направено, което е ощетило (материално, финансово или морално) поръчителя на изследването с полиграф. Какъв е обектът на НД. Дали обектът е **веществен** или **субективен** (има хуманен характер). Ако е веществен какъв е неговия вид, ако е субективен за какво става дума, дали субекта е наранен от някого или субектът е наранил себе си или друг човек по някакъв начин, например, поръчителя на ПИ или негов познат.

а) обект на НД с веществен характер.

При открадната **стока**, полиграфистът се запознава с нейните характеристики, външния и вид, свойства, тежина, цвят, обем, стойност, къде и как се използва, произвежда, преработва, къде може да се пласира и други особености.

При кражба на **пари** трябва да се разбере какви са парите като вид (валута), какви банкноти липсват (десетолевки, двадесетолевки, петдесетолевки ако са левове, същото и при евра или долари), количеството. При други случаи може да са отклонявани пари от банкови сметки.

В релевантните въпроси се формулират само сигурни, потвърдени от няколко източника подробности за предмета на изследването. Например, ако се знае че са изчезнали около 800- до 850 лв. в релевантния въпрос се включва словосъчетанието "... липсващите около 800 лв..."

б) обект на НД с хуманен характер

Когато се изследват морални щети, например, **невярност към интимен партньор**, полиграфистът трябва да изясни какви точно реални действия в интимната сфера се **прикриват** от изследваното лице:

- среща с някого (мъж или жена);
- комуникации с някого – срещи, разговори по телефон, интернат, посредник;
- целувка по бузата или уста в уста;
- реален сексуален акт, еднократен или многократен;
- с един или повече сексуални партньори;
- като двойка или групов секс;
- разнополови или еднородни интимни сексуални отношения.

Съдържанието на самия сексуален акт трябва да се уточни в предварителния разговор в присъствието на изследвано лице, поръчителят на изследването и полиграфиста изследовател. Изрично трябва да се обсъдят поне пет форми на реалния сексуалния акт или сексуално поведение – вагинален, анален, орален, мастурбационно съдействие и умишлено воайорство.

Подобно са нещата и при сексуално насилие, блудство с непълнолетни и прочее.

Когато имаме **физическо нараняване на човек**, примерно, при грабеж е необходимо да се изясни как е нанесен удара, с какъв предмет, в коя част на тяло, какви са щетите, последствията за жертвата в резултат на физическото въздействие и прочее.

. Къде

Когато е възможен, оглед на мястото на събитието („местопрестъплението“) е задължителен. Трябва да се видят подходите към мястото на събитието в по-голям и в по-малък план. Огледът на терена, запознаването със снимков, видео материал и прочее, ако има такъв. Когато е невъзможно това да се направи, необходимо е да се изисква от поръчителя на изследването начертаване схема на мястото на събитието. Начертаването на схемата трябва да се изисква и от изследваните лица и чертежите да се съпоставят един с друг. Когато изследваният чертае схемата или обяснява събитието, сочейки и следвайки схемата на листа той помага на разследващият полиграфист да извлече понякога доста диагностични проекции.

Описвайки мястото на събитието, всеки изследван споделя или премълчава важни за него детайли. Например, забелязани предмети, разстояния между тях, характеризира ги като вид, големина, цвят и т.н., споделя, кого е видял или не е видял на мястото. Следвайки своята фантазия полиграфистът задава въпроси на изследвания, свързани с неговия разказ като внимателно съпоставя своята версия с това, което изследвания е видял, направил, посоките на придвижване, мисли и негови предположения, съмнения, свързани с мястото.

При анализа на помещенията, трябва да се установят възможните изходи и входи, близостта до охраната, камери, мъртвите точки на камерите, разположението на сота, близостта до пътища, места за паркиране, огради, препятствия, транспорт, видимост, да се прецени, откъде най-вероятно може да е изнесен обекта на НД, стоката или парите, които са откраднати, да се огледа мястото, където е се е намирал обекта на НД, който е повреден, преместен, изнесен, откраднат.

При възможност, самото изследване е желателно да се проведе на мястото, където е извършено НД. На бюрото на разследващия полиграфист или на видимо място в близост могат да се поставят средства, с което е извършено НД или обекта на НД: предмети, вещи и др. неща, които са били на мястото на събитието. Например, катинари, детайли, кабели, пликове, оръжия, инструменти, документи, валута, вещи, устройства и прочее.

Много е важно, кой, къде е седял или бил в близост до откраднатите неща, кой има достъп до определени обекти на НД. За да откраднеш едно нещо трябва да си видял, къде се намира, как иначе да разбереш, какво представлява!

. Кога

Уточняването на времевите граници, **началната и крайната времева граница**, в рамките на които със сигурност е протекло НД е важна страна в изследването с полиграф, особено за да се избегне рационализацията на изследвания при психофизиологичния отговор на релевантните въпроси, а при формулиране на контролните въпроси с времеви интервал да се избегне времето препокриване с релевантните въпроси.

При вещественно увреждане или кражба на пари, стоки, ценности, документи и прочее:

а) първо, трябва да се уточни със сигурност кога за последно и от кого е видяна изчезналата вещ или ценност.

б) второ, уточнява се, кой за пръв път е констатирал липсата на изчезналата вещ или ценност.

Началната и крайната времева граница и времеви интервал на осъществяване на НД се уточнява при анализ на информацията, която предоставят свидетелите, поръчителите,

изследваните лица, техническите средства (записи от камери, разпечатки от сот) и др. източници, например, финансови или други документи, природни особености.

Много често устните показания за времето на НП са субективни и неточни. Те трябва да се сравнят с другите източници. В други случаи двете граници на НД са твърде разтегнати във времето или несигурни. Поради тази причина затварянето на времевите граници трябва да обхваща само сигурни времеви интервали на осъществяване на НД, дори и те да са твърде широки. Причината е отново следната: да се избегне рационализация на изследваните, изключат **външни (нереферентни) НД или НП**, както и да се избегне времевото припокриване на съдържанието на НД и НП, зададени в КВ с тези - в РВ.

Точното засичане на времето на извършване на НД ни помага да проверим (защитим или отхвърлим), в последствие, при резултатите от полиграфското изследване и алибито на конкретните изследвани лица.

При полиграфското изследване за лоялност (интимна или професионална) също се определят двете времеви граници, в границите на които единствено търсим осъществяване на НП или НД. Например, при интимната лоялност първата времева граница може да е датата на сключване на брак, първи интимен полов акт или друга определена дата (предходен момент, в който е проведен важен разговор, съдържащ самопризнание и/или дадено обещание за въздържание), а втората времева граница (затварящата) може да бъде настоящия момент или друг предходен момент.

. Как

Анализът на това как точно е осъществено от извършителя(те) НД (състав, структура на НД) има следните насоки на проучване:

а) Движението на извършителя/те на НД към, с и близо до обекта на НД

Всяко негативно действие, а и изобщо действие, е свързано с изминаването на определено разстояние от извършителя на НД от **точка А** до **точка Б**. Но „пътищата“ са много! Една стока може да се изнесе (открадне) от крадеца по толкова много различни начини (маршрути) от фирмата, колкото са възможните начини по грифа на китарата, до които един китарист се придвижва с ръката си за да може с пръстите на ръцете си за да хване определен акорд (примерно „Фа“). Извършителят на кражбата на стока, може да я открадне дори преди да е влезнала в склада, а китаристът да пусне на плейбег акорд „фа“, а през това време да задържи ръката си на акорд „ре“.

Нашата задача като изследователи е да анализираме а) **придвижването на извършителя към обекта на НД**. Абстрактно погледнато, самите обекти на НД – например, стоки, пари, вещи или хора (като веществени и субективни обекти на НД) – притежават „свойството сами да се придвижват“ конкретно във времето. Тази особеност също подлежи на анализ, а именно б) **движението на самия обект на НД**. Така стоките се движат от един склад в друг, парите от един човек (сметка) към друг (друга сметка). В множество случай констатираме и в) „съвместно“ **придвижване на извършителя на НД заедно с обекта на НД**.

Така че, движението на извършителя на НД от пункт А до пункт Б може да включва в себе си съчетание, пълно или частично на една от трите форми на придвижване: а) движение на извършителя към обекта на НД; б) придвижване на самия обект на НД; в) придвижване на извършителя съвместно с обекта (или в близост до обекта) на НД.

Така движението на извършителя/те на НД може да се смята конкретното придвижване от точка А до точка Б на извършителя, независимо от формите си, или от съчетаването на различни свои форми на придвижване, посочени по-горе.

Същността на движението на извършителя/те на НД включва в себе си, също така и различните етапи на НД – планиране, извършване и завършване. Това е конкретният път на извършителя изминат и през трите етапа на НД.

Пример за сексуално престъпление. В **точка А**, извършителят Х е харесал обект на сексуално малтретиране невръстният У, с колата си отива на другия ден на същото място, място примамва детето и го изнасилва на друго място, а на 2 км. от това място го погребва. До реката, която е на близо, под моста, изгаря дрехите си, след което се прибира в **точка Б**, където живее.

Пример за кражба от месторабота. След като е загубил голяма сума пари в казино, които е взел на заем от лихвар, лицето Х (**точка А**) решава да открадне пари от оборотите на

хотела, в който е охранител, а парите от оборотите се пускат в касата, намираща се в дежурната стая, където той дава дежурства през нощта.

За да може да си върне дълговете, за които е притискан от лихварите, на другия ден, когато е нощна смяна и е сам в дежурната, Х измъква от отвора на касата плика с отчетения оборот на лоби бара на хотела. Скрива плика с парите в себе си. След края на смяната, изнася плика с парите от хотела, прибира се в къщи, изгаря плика, в който са били парите, а част от парите дава на лихваря, на лицето У. С част от останалите пари си купува кокаин от лицето Z, а с други – храна, остатъка скрива под леглото си, но на следващия ден ги похарчва за храна (**точка Б**).

б) отделните поддействия на извършителя/те, отделните роли

Отделните поддействия на извършителя на НД представляват специфичните му действия а) на отделните етапи НД – планиране, извършване, завършване (реализация), както и б) поддействията му в рамките на отделните етапи. Примерно, при фаза извършване на НД – кражба на пари от касата на фирма Х. Конкретните поддействия в подобен случай могат да бъдат при групово НД разделени между отделните извършители или пък да бъдат изпълнявани от един извършител:

- паркиране на кола в близост до двора,
- оставяне на охрана и шофьор в и около колата,
- проникване в двора на фирмата,
- счупване на външните камери,
- набиране кода на сота и снемането му от охрана,
- отключване на външна и вътрешна врата,
- намиране на ди ви ар-а и взимането му,
- отключване на касата,
- изваждането на парите от касата,
- затваряне на касата,
- изнасянето им от стаята и двора,
- влизането в колата и потегляне.

Подобни поддействия могат да се извлекат и анализират и на етапи планиране или завършване (реализиране) на НД.

Самото извличане на тези конкретни поддействия от полиграфския изследовател е важна задача, но не по-малко важна е задачата да се открие в групово НД кой от изследваните конкретно е извършил специфична роля (поддействие) на съответния етап на НД.

Например, кой е карал колата или кой е отключил касата, взел парите от там и прочее.

в) Средства, които са използвани.

Средствата, които се използват при извършването на НД дават, например, много отговори относно стила на извършителя, неговите психологически особености, характеристики; социална, културна, професионална среда и характеристики.

Включването в релевантните въпроси на конкретно средство, когато сме сигурни, че е било използвано в НД повишава диагностичната сила на стимула. Например, ако нещо е изпуснато и и се постави на бюрото при предтестовото интервю, посочва се при въпросите и после се включи в РВ определено повишава ефективността на стимулното въздействие. У виновният човек виждането на този стимул предизвиква възбуда, докато при невинния не се забелязва такава възбуда, напротив той е спокоен когато вижда въпросния предмет – средство, използвано при извършване на НД.

Например, включването в релевантния въпрос за действие „преместване на особен предмет“, под който е бил скрит ключ от касата или чекмеджето, където са били заключени откраднатите пари, отключва силни реакции при виновното лице, и обратното, незначителни при невинното.

Цвета на колелото, счупеният педал е направило впечатление на извършителя на кражбата на колелото. Другите служители не са и забелязали колелото, нито знаят, къде се е намирало, нито знаят, какво му е било повредено.

Записът на видео камерата, показващ един от извършителите, че е облечен с анцуг и брадва, трябва да ни наведе веднага на мисълта, да се поинтересуваме дали близко до хлебозавода, където е извършен обир на пари от касата, няма циганска махала и дали някой от там не работи в завода, или поне го е посещавал.

Липсата на следи от „нараняване“ или разбиване на касата, която е намерена заключена. Парите, които са били вътре ги няма. Тези факти предпоставят вътрешно участие. Парите или са взети от служител, който последен е излязъл, или служител е дал ключ на външен човек, инструктирайки го, как да проникне вътре в помещението, да вземе парите от касата. Дава му напътствия как да отключи касата, как да преодолее останалите препятствия по пътя му – камери, ключове, код за сот-а и прочее.

. Кой

С този въпрос се събира информация за вероятния извършител, за да се изгради неговия профил.

Кои са възможните съставките на **хипотетичния профил** на извършителя на НД (профил на вероятния извършител на НД):

- семеино положение;
- възраст;
- особености на темперамента и характера, навици;
- професионални умения и опит;
- начин на живот;
- приятелски кръг, групова принадлежност;
- принадлежност към определен мироглед;
- акцентуираност, зависимости (наркотици, алкохол, хазарт, задлъжнялост) ;
- народностни или етнически характеристики;
- религиозна принадлежност;
- криминално минало;
- вътрешен или външен извършител.

Изследователски акценти на полиграфиста при изграждане на хипотетичния профил на извършителя на НД (профила на вероятния извършител) .

Личността, която извършва НД е необходимо „да бъде постоянно нащрек“, за да може да избягва дебнешата зад ъгъла на всяко свое действие заплаха от социалното възмездие на засегнатата страна и специализираните държавни структури. За да си гарантира реализацията на НД и изпълването от социалното наказание, той трябва да се стреми на различните етапи на реализацията на НД да „оптимизира“ своите ресурси в следните насоки:

Информация

а) спазване на неразпространението (неиздаване на тайната) на информацията за плана, участниците, обстоятелствата, свързани с времето, мястото, движението, начина и други особености на осъществяването на НД при различните негови етапи. С други думи необходимостта от неразпространение на информацията за извършителя на НД.

б) придобиване на колкото се може повече информация – разностранна, цялостна и конкретна за обекта и субекта, цел или жертва на НД.

Запазването на тайната около извършването на НД или НП е основна цел за неговия извършител, за да може да избегне социалното наказание и да осъществи дългосрочност на собствеността върху богатата и тяхната консумация, придобити, реализирани чрез НД.

Време

а) стремеж при минимум време, ограничено време, да се планира и извърши НД.

б) стремеж да се удължи времето (отложи във времето) реализацията (завършването на НД) на присвоеното, откраднатото благо, да се удължи „получаването на удоволствието“, придобито и осъществявано чрез НД.

Активи (главно при кражби, обири, грабежи и професионална нелоялност)

извършителите на НД проучват, опознават най-слабите места на жертвата по отношение на материалната, финансовата, техническата и технологичната му обезпеченост. Дори се подбира жертвата според този критерий.

- при подготовката и извършването на НД извършителите трябва да оптимизират, използваните материални и финансови ресурси, с оглед тяхното количество и качество, съобразявайки се с особеностите на конкретното НД. Осигуряват се финанси за закупуване на необходимата техника (средства), съобразена с качествените и количествени потребности, изисквания и рискове на предстоящото НД.

Човешки фактор

Качеството на човешкия състав, хуманния ресурс, е от решаващо значение при извършването на НД. От аналитичните възможности и опит на извършителя зависи неговата ефективност. В част от случаите НД се извършва от няколко лица, група, особено при престъпления. Лидерът на престъпната група подбира хората за предстоящото НД. Тъй като НД е изключително рисково занятие, то той се стреми да подбере доверени, опитни и надеждни лица за предстоящите задачи. Важно е да се констатира, че извършителите на НД (престъпниците) се познават много добре, тях ги свързват предишни негативни (криминални) прояви, те знаят много интимни неща един за друг, които пазят в пълна тайна, дълбоко в себе си.

При разследване на престъпления или нелоялни поведения, включително и в интимната сфера, полиграфистът трябва да предпостави свой хипотетичен профил на извършител на изследваното НД (профил на вероятния извършител), използвайки своето въображение и анализа на информацията.

От изключителна важност е изследователят да проучи и анализира личностните особености на заподозрения (те) извършител на НД или НД. Неговите навици, привички, интереси и черти на характера.

Да сравни тези лични психологически особености на конкретния изследван и общия психологически профил на изследваната група (ако това е реализуемо при полиграфското изследване) с хипотетичния модел на НД и личностния профил на вероятния извършител.

Нещо повече, извършват се сравнения и съпоставяния през цялото полиграфско изследване, като модела на НД и профила на вероятния извършител се редактират, допълват и прецизират постоянно, вследствие на тези сравнения и получените нови факти и информации в хода на разследването.

Например, наличието на безразборни сексуални контакти на изследвания в миналото му е предпоставка за извършване на разследваното конкретно НД и НД (т.е. имаме голяма вероятност на профила на изследваното лице да съвпадне с профила на вероятния извършител.). Съпадението на двата профила, този на изследвания с този на вероятния извършител, обаче може да се потвърди единствено от резултатите от проведения полиграфски тест. Ние използваме в нашите изследвания методиката МИТ (модифициран изследователски тест), за да потвърдим подобни хипотези.

Наличието на брадва в ръцете на извършител на обир, която се вижда на видеозаписа на камерите, както и чупенето директно на видео камерите по пътя на придвижване на извършителите, предполага един психологически профил на извършителя (те), различен от този на извършителя (те) на обир в магазин за телефони, който търси DVR-а, развива го, прецизно с отвертка, прибира го и по този начин осигурява безопасно извършване на обира.

И разликата се състои в това, че едната група е дошла от близкото до завода село с представителство на циганското малцинство, а другата група освен, че притежава техническа грамотност и знае разположението на техниката в магазина в жк X (явно вътрешен информатор), най-вероятно е съставена от професионални престъпници, обитаващи жк X. Тя много детайлно и педантично се е подготвила за извършването на обира.

Посочените по-горе характеристики на модела на НД и вероятния извършител, информацията за които се събира в хода на цялото полиграфско изследване от полиграфския изследовател са

от изключителна важност за успеха на разследването като цяло; и в частност при формулирането на релевантните и контролни въпроси в МИТ, като по този начин се гарантира в цялост диагностичността и валидността на полиграфското изследване, разбира се, само тогава, когато сред изследваните се регистрират и изчисляват стойности на оценките на релевантните въпроси, които попадат категорично в норматива на неискрените отговори.

. Защо

Мотивът за извършване на определено НД, движещата сила, подтикът, за извършването на определено НД, определянето му, това е една от най-важните задачи на полиграфиста при провеждането на изследването с полиграф.

Какви са задачите пред полиграфиста, които са свързани с разкриване на мотива на извършеното НД:

-Определяне на вероятни мотиви. Полиграфистът, разчитайки на предварителната информация, професионалния опит и възможностите на своето въображение трябва да разкрие всички вероятни мотиви за извършването на конкретно НД.

-Разкриване на вероятен мотив у всяко едно от изследваните лица по време на полиграфското изследване.

-Допълнителна редакция на вероятната мотивация, при установяване у ИЛ на нови вероятностни мотиви, както при провеждане на разговорите с ИЛ, така и с получаване на друга информация от други източници в процеса на разследването на НД.

-Филтриране, стесняване на броя на вероятните мотиви в процеса на разследването.

-Налагане, съпоставяне на вероятния мотив на отделните ИЛ-ца с модела на вероятните мотиви за извършване на НД.

-Съпоставяне на вероятния мотив на ИЛ, не издържало теста, с модела на вероятностните мотиви и финално определяне на мотива за извършване на НД.

Кой от ИЛ има мотив да извърши определено НД? Какъв е вероятния мотив за извършване на НД, което се разследва се разбира обикновено в края на полиграфското изследване.

Тогава не издържалия теста е и извършителят на НД. Целта на нашето полиграфско изследване е постигната. Мотивът за извършване на НД на неиздържалия полиграфския тест е мотивът на НД!

Негативния резултат от теста ни дава основание да констатираме, доколко и в каква степен сме успели правилно да формулираме модела на вероятния мотив за извършване на НД. Диагностичността на модела на вероятния мотив е толкова по-силна, колкото по-голямо е съпадението му с мотива на извършителя на НД. Критерият за това съпадение е обаче единствено оценката на резултатите му, получени чрез инструменталния тест.

Това е начинът да констатираме, че даденото ИЛ е извършил НД. По този начин единствено постигаме целта на полиграфското изследване на определено НД!

Това може да се случи тогава, когато:

- 1) сме спазили процедурата на полиграфското изследване;
- 2) сред изследваните лица е попаднал и извършителя (те) на полиграфското изследване;
- 3) подбрали сме подходящата методика;
- 4) нямаме отказ за полиграфски тест от страна на изследваните.

Трябва да се отбележи, че може а) да получим самопризнание на извършителя на НД, но можем и б) да не получим самопризнание, или изобщо в) да не търсим такова.

Самопризнанието е фактическо валидизиране на резултатите от полиграфското изследване на конкретното НД, а с това и в голяма степен на използваната методика.

2.3. Етапи на НД

2.3.1 Планиране на НД

С оглед на рисковия характер на НД то трябва внимателно да се подготви – планира. Добрият план е гаранция за реализацията на НД и изобщо на НП.

Абстрактно всяко НД можем да разчленим на три етапа на осъществяване: планиране, извършване и завършване.

Извършителят (те) (сам или с помощта на други участници), наблюдава, набелязва, анализира и подбира **жертвата** на своето НД. Подбира **състава** на хората които ще участват в бъдещото му извършване, определя, след анализ **момента** за извършването му. Определя **начинът** на извършването му, **разпределя ролите** между участниците в зависимост от техните сравнителни предимства в определени области, което ще оптимизира извършването на НД. Прави разчет във времето на етапите на осъществяване на НД.

С други думи на този етап извършителят (те) на НД, планира извършването му:

Набелязва се и проучва обекта (жертвата) на НД; планира се времеви интервал за извършването му; поддействията и тяхната последователност; при групово НД, се разпределят отделните роли, които ще се изпълнят в границите на мястото; определя се придвижването към, с или в близост до обекта на НД в границите на мястото, където то ще се извърши; проучва се самото място, където се намира обекта на НД.

Например, извършителят (те) на НД за да извърши обир, кражба на пари от фирма X трябва да планира следните поддействия:

- да набележи и избере жертвата – определена фирма;
- да се подбере състав за извършване на груповото НД – обира;
- да се снабди с необходимите средства за извършване на НД: пари, предмети, уреди, инструменти, апаратура, оръжие и прочее;
- да проучи мястото, разбере къде е касата, камерите;
- да вербува вътрешен човек, който да подаде необходимата информация или средства за извършването на НД;
- да се снабди с ключове за вратите, водещи до обекта на НД;
- да планира начина, по който да обезвреди сота, да се снабди с кода за сота, да разбере времето за отреагиране, пристигане до обекта на сотаджиите;
- определя времето за извършване на кражбата като цяло и на отделните поддействия;
- определят се извършителите на определените роли – кой ще отключи касата, кой ще кара колата, кой ще охранява, кой ще стреля при необходимост и прочее;
- кой ще реализира, пласира откраднатото при етап завършване на НД;
- кой, колко ще получи от реализацията на откраднатото;
- къде или при кого ще се скрият, съхраняват откраднатите пари;
- как ще се харчат парите от реализацията на откраднатото;
- какво ще се говори пред разследващите, изготвя се алибито на извършителите и прочее.
- Извършителят или извършителите правят необходимият разчет на човешкия, финансовия и материален ресурс, който ще се използва в НД.

Всичките тези действия и анализи представляват етапа на планиране на НД.

Както се вижда планира се не само извършването на присвояването на обекта на НД, но и начинът на неговата реализация и завършване.

Защо е важно полиграфистът да анализира този етап от осъществяване на НД?

Защото на този етап НД се планира, мислено проиграва и подготвя цялостно реалното извършване на НД. Етапа на планирането, от друга страна, подробното проучване на планът на НД помага на полиграфиста, който работи по методиката МИТ да се изготвят релевантните въпроси, свързани с този етап – **RP**.

Проучването, анализът на този етап и правилното формулиране на РВ са от значение за повишаване надеждността и валидността на цялостният тест, което ще улесни успешният завършек на изследването на конкретното НД.

2.3.2 Етап на извършване на НД

При този етап извършителят (или определен брой извършители) на НД, в определен времеви интервал, с определена последователност, извършва определени поддействия, определено придвижване към, с обекта на НД или в близост до обекта в границите на мястото, където се намира този обект във времето на присвояването на обект. На този етап извършителят (те) вече пристъпва към извършване на планираното НД. Обектът (и жертвата) вече е определен, както и всички стъпки на НД и начинът по който и от кого се извършват за да се вземе открадне обектът на нд. На този етап тези стъпки по конкретното взимането на обекта на НД се извършват. Това е етапът през който планираните неща се извършват, но само във времето в който непосредствено обектът на НД бива обладан, присвоен. Той граничи (времево) в началото си с етапа на планирането на НД (мисловното обладаване на обекта на НД), а в края си с завършване на НД (т.е. действията с обекта или движението му, след момента, времето на неговото обладаване, присвояване!).

Примерно, при конкретен групов обир се извършват следните действия от извършителите:

- в рамките на определено време (например, от 23:30 – 1:10 минути на 25/26 юли 2015 г.), 4 ма човека с кола паркират в двора на фирмата X;
- двама остават около колата, един наблюдава, друг седи в колата и е в готовност да потегли всеки момент;
- един чупи камерите;
- друг набира кода, отключва вратата;
- двама влизат в офиса, където е касата;
- един отваря касата (отключва, разбива) и изважда от нея плика с парите от оборота за същия ден;
- двамата излизат от офиса връщат се при колата;
- четиримата излизат с колата от двора на фирмата.
- От моментът, в който извършителите влизат в двора на фирмата приключва етапът на планирането на НД и започва етапът на неговото извършване. От момента, в който извършителите излизат с колата от двора на фирмата, носейки с тях торбата с парите от оборота приключва етапът на извършване на НД и започва етапът на завършването му (реализацията на откраднатото).

Времето на обладаването, присвояването, на обекта на НД, представлява етапът на извършване на НД. Релевантните въпроси, които се формулират от полиграфиста за този етап на НД се обозначават като – **RI**. Акцентите са свързани с времето и мястото, отделните роли, придвижването към, с обекта на НД или в близост до обекта по време на обладаването на обекта!

2.3.3 Етап на завършване на НД

На етап реализация на НД извършителят (те) на НД извършва редица действия след етапа на извършването му, след етапа на обладаване на обекта на НД. От друга страна, тези действия са планирани в първия етап на НД. Полиграфският изследовател анализира тук действията на извършителят (или определен брой извършители), във времеви интервал след отдалечаването му от мястото на обладаване, присвояване на обекта на НД.

Извършителят (те) вече е присвоил (обладан) обектът на НД, той не се намира на мястото на извършване, намира се отвъд времето на обладаването. Придвижването, средата, времето,

мястото, поддействията, различните роли на извършителя (те) на НД непосредствено след извършването му имат своята особеност:

- На нашите 4-ма извършители на кражба на пари от касата на офис на фирма, когато вече излизат с колата от двора на фирмата предстоят свършено други задачи, които трябва да изпълнят. Някой от тях, разбира се, далеч по-приятни от тези в предишните етапи:
- да си разделят откраднатите пари помежду си;
- трябва да намерят някое място, където необезпокоявани да ги преброят;
- покрият общите разходи;
- ако парите са в евра, трябва да ги обменят при сигурен човек;
- трябва да обсъдят и приемат (или припомнят планираните) правила за това, как да харчат присвоените пари;
- да съчинят (ако не е панирано преди това) свое алиби и стратегия на поведение при евентуални разпит с разследващи;
- да харчат парите, всеки за конкретни и различни неща;
- трябва да се отърват и от някои средства на кражбата, които ги уличават, ако има такива.

И така, в момента, когато колата на престъпната група излезе от двора на фирмата с парите започва етапът на реализация на НД. Той завършва в момента, когато и последната стотинка от откраднатите пари се похарчи за нещо. Това е етапа на завършване на НД. Приемаме за означение на касаещите този етап на НД релевантни въпроси да включва обозначението „реализация“, за да се подсещаме, че става дума най-вече за реализацията на откраднатото, присвоеното, отнетото.

РВ, които задава полиграфският изследовател за този етап са свързани с реализацията на обекта на НД (завършването на НД) и се обозначават с – **RR**. Акцентите са свързани с особеностите на мястото, времето, отделните роли и придвижването с или в близост до обекта на НД на етапа на реализацията му.

3. Методиката МИТ и нейните компоненти

Изследователите от Бюро полиграф, а така и повечето специалисти, които са минали на обучение в бюрото използват като методика при полиграфските си изследвания главно модифициран изследователски тест (МИТ).

Полиграфската методика МИТ е съставен на базата на Бакстеровия изследователски тест (Backster Exploratory Zone Comparison Test) и същевременно го надгражда, обединявайки в себе си следните компоненти:

- Бакстеровите тестове:
 - **изследователски тест** (Backster Exploratory Zone Comparison Test)
 - **личностен тест** ("You Phase" Zone Comparison Test)
 - **скай тест** ("SKY" Zone Comparison Test)
 - при определени случаи и теста **пик на напрежение** (Peak of Tension)
- методически промени:
 - **нова категория релевантни и контролни въпроси**
 - **допълнителни правила при формулирането на релевантните и контролните въпроси**
 - **допълнителна промяна на подредбата на въпросите при инструменталния тест**

- „мълчалив“ отговор на въпросите на изследваното лице след първата полиграма
- допълнителни правила на оценка на психофизиологичните реакции.

3.1. Създаването на МИТ стремеж към надграждане на методиката

3.1.1 Теоретични предпоставки за методическо усъвършенстване

Историята на човечеството е съпроводвана от непрекъснато развитие и усъвършенстване във всички сфери на човешката дейност в нейните практически и научни, теоретични аспекти. Зад всяко едно усъвършенстване на начина на труд се крие промяна в начина на мислене, резултатът е използване на нови средства за производство, които са различни от старите и произвеждат за единица време повече продукция, което води до всеобщо подобряване на благосъстоянието на обществото.

В областта на диагностиката на истина и лъжа чрез полиграфско изследване развитието също върви в посочените по-горе аспекти – усъвършенстване на специфичните средства за производство, т.е. на психофизиологичната апаратура и на методологическите и методически компоненти на полиграфското (психофизиологичното) изследвания.

Така, например цифровият подход създава нов стандарт и норматив, при който се постига по-добра валидност при диагностиката на истина и лъжа в сравнения с предходния клиничен подход. Усвояването и прилагането на три зоновата сравнителна техника, почиваща на нова философия. Усъвършенства се категоризирането на различните видове въпроси, въвежда се зоново сравнителната техника и съответстващите ѝ правила на оценка на релевантните въпроси. Създава се и нов норматив, който и до днес е актуален за полиграфските изследователи от цял свят.

Като резултат се увеличава броя на разкритите престъпления чрез прилагане на полиграфския метод и расте броя на полиграфистите, техните организации, както и изобщо броят на изследваните лица с полиграф, увеличава се и броят на сферите на приложение на полиграфа.

В Република България това развитие на полиграфското изследване не прави изключение.

Трябва ли това развитие на полиграфското изследване да се ограничи с достигнатото методологическо и методическо ниво. Не. Това го доказва практиката, непрекъснато се правят опити за позитивна промяна на теорията и практиката на полиграфското тестване.

Как да стане това? Като се отхвърлят достигнатите стандарти (които са доказали високо ниво на достоверност и валидност), като се стъпи на изцяло нови такива, които се формулират на различна база? Или трябва действащите в момента стандарти да се надградят и усъвършенстват на базата на критерия – валидност, разбира се когато доказват своите, макар и неголеми предимства!?

Естествено че вторият път е правилният. Самият факт, че се появяват все нови и нова методики и иновации в средите на полиграфското съсловие, доказва че има позитивно развитие в тази насока, и то се дължи именно на надграждането на стария стандарт чрез включването на нови компоненти, които водят до повишаване на надеждността и главно на валидността на полиграфското изследване и тестове. **Критерият** е един –

повишаване на самопризнанията на изследваните виновни лица и реципрочното намаляване на броя на невинните такива, вследствие прилагането единствено или съставно на полиграфско изследване. Този критерий е и основния двигател на позитивното развитие в областта на методологията и методиките на полиграфското изследване.

3.1.2 Различните тестовете на Клив Бакстър, стремеж към усъвършенстване на методиката

При съпоставяне на а) отделните тестове на Бакстър с различните си модификации, както и съпоставяне на б) различните му тестове един с друг се забелязва тенденция на надграждащо развитие в следните насоки:

1) личностния тест (ЛТ) ("You Phase" Zone Comparison Test) и неговото развитие.

Има две разновидности на личностния тест (ЛТ). ЛТ с два релевантни въпроса (R33, R35) и ЛТ с три релевантни въпроса (R33, R35 и R37).

1. ЛТ с два релевантни въпроса:

13, 25, 39, 46, 33, 47, 35, 48, 26.

2. ЛТ с три релевантни въпроса:

13, 25, 39, 46, 33, 47, 35, 48, 37, 26.

Представяне от Мате²:

		HACKSTER ZONE COMPARISON TECHNIQUE NUMERICALLY SCORED "SPOT" ANALYSIS TESTS								
		SPOT I			SPOT II		SPOT III		SPOT IV	
		BLACK ZONE	RED ZONE	GREEN ZONE	RED ZONE	GREEN ZONE	RED ZONE	GREEN ZONE	RED ZONE	BLACK ZONE
(SEQUENCE DESIGNATION) →		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Y O U P H A S E	ZONE COMPARISON "YOU" PHASE TEST (HORIZONTAL TOTAL) TWO "SPOTS"	13	25	39	46	33	47	35	48	26
	ZONE COMPARISON "YOU" PHASE TEST (HORIZONTAL TOTAL) THREE "SPOTS"	13	25	39	46	33	47	35	48	37

Защо се модифицира ЛТ с два спота и се въвежда ЛТ с три спота, като се появява нов релевантен въпрос - r37? Най-вероятно това е продиктувано от стремежът да се „разцепи“ НД във времето на определени поддействия или операции. Тъй като конкретното НД абстрактно може да се раздели (разцепи) на съвкупност от относително самостоятелни поддействия, извършвани от извършителя поетапно, като низ отделни, последователни операции.

Например, извършителят на кражбата на пари от касата на офиса на шефа на фирма X трябва да извърши най-вероятно следните последователни поддействия:

- влизането в определено време във страдата на фирмата;
- придвижването до офиса;

- набирането на кода на сота;
- влизането в офис помещението;
- придвижване до касата;
- отключването на касата;
- ровенето вътре в касата;
- изваждане на плика с пари;
- скриването на плика някъде в джобовете на дрехите;
- изнасянето на плика с парите от офис помещението;
- придвижването с тях извън офиса и района на фирмата;
- стигането до дома
- изваждането на парите от плика;
- преброяването им;
- хвърлянето някъде на плика или унищожаването му;
- скриването на парите на определено място по определен начин;
- харченето от тях за нещо, което е известно на извършителя;
- даването на парите на някого, част от тях или цялата сума и прочее.

Освен това, за да извърши кражбата крадецът още преди кражбата я е планирал, т.е. извършил необходимите подготвителни действия и проучвания:

взел е решение още преди кражбата да открадне парите;

избрал е времето на обира или кражбата;

снабдил се е с ключ или код за офис помещението или за други входове;

снабдил се е с ключ или код за касата;

проучил е особеностите на помещението и двора, подходите към транспортните артерии; в главата на извършителя е изкристализирал мотивът за кражбата.

Нещо повече в неговото съзнание, преди да вземе решението за кражбата са се борили две антагонистични чувства едното е неговата съвест или страх от социална санкция (наказание), а другото е предпоставяното удоволствие, свързаното с разполагането с парите като негова собственост.

Така че Бакстър съвсем резонно избира едно от тези релевантни поддействия и ги добавя в ЛТ като трети релевантен въпрос (на практика като втори релевантен въпрос). Това не е ли опит за включване в типичния еднотематичен ЛТ (едно НД) на компонент от ИТ, разцепващ НД на поддействия? Може би като стремеж за включване в анализа на повече корелации между повече стимули (РВ), с цел повишаване на валидността на оценката!?

Например, „Броил ли си откраднатите пари извън офиса?“. Действително има вероятност извършителят да е дал веднага плика с парите на някого или да ги е скрил някъде, без да го отваря, но има ли по принцип крадец, който някъде, вече на спокойствие, няма да преброи откраднатите от него пари!?

Не е ли достатъчно да се пита само, както е случая с ЛТ с два релевантни въпроса „r33. Ти ли взе парите от касата?“ и „r35. Ти ли взе парите?“. Явно на Бакстър това му се вижда недостатъчно в определени случаи. А и опитът, явно му е подсказал, че значимата корелация между r37 с r33 и r35 повишава валидността на разширения ЛТ. Разбира се, далеч съм от мисълта да отричам ролята на ЛТ с два релевантни въпроса, но редица полиграфски авторитети смятат, че този тест е с висока валидност, но само тогава (!), когато се пуска след изследователски тест.

Тогава защо в самия ЛТ да не се добави „изследователски“ компонент!?

Има и друг момент. С разцепването на НД на отделни поддействия се цели и обособяването на относително самостоятелните роли, които изпълнява отделният извършител (крадец) на НД. Едната роля е, например, отключването на касата, друга е ролята по доставянето на кода за сота, самоохраната и наблюдението по време на извършване на кражбата, решението за какво да се изхарчат парите и прочее.

Тези роли при повече от един извършител на НД се разпределят между различните участници в кражбата или обира, т.е. получава се своего рода „разделение на труда“ сред членовете на организираната престъпна група с цел по ефективно извършване на НД.

При групово НД или НП (кражба, обир, грабеж, саботаж, насилие и прочее) има винаги разпределение на ролите, които изпълняват отделните съучастници. При индивидуалното НД и НП, всички отделните роли, които го съставят се извършват от един и същ човек. Той е многолик. Той е отговорен сам за извършването на всички съставки на НД. Той изпълнява отделните операции сам, последователно или едновременно.

Като цяло ЛТ си остава типичен еднотематичен тест с опит за разцепване на съдържанието на темата на две части в модификацията на ЛТ с три релевантни въпроси. Докато ЛТ с два релевантни въпроси си остава прост еднотематичен тест с една неделима тема (НД)!

2) скай тест ("SKY" Zone Comparison Test) и неговата функция.

Диагностиката на отделните роли в групово НД (повече от един извършител, организирана престъпна група) изисква от Бакстър изработването на определен етап от развитието на полиграфското изследване на специален тест. Това е скай теста. Целта при този тест е да се разграничат отделните роли на членовете на групата при осъществяването на НД. Кой, коя роля е извършил. Наред с това, чрез теста се цели и евентуалното изключването на тези от изследваните, които не са извършили нито една от ролите, съставлящи НД. С други думи определя се степента на въвличеност на извършителите в престъплението.

13. Неутрален въпрос.

25. Първи симптоматичен въпрос "Вярваш ли ми, че ще ти задавам само въпроси, които сме обсъдили?".

30. жертвено релевантен въпрос „Възнамеряваш ли да ме лъжеш на въпросите в които те питам дали ти си взел парите от касата на офиса на 14 юни, сам или заедно с друг човек?“.

31. "Подозираш ли, кой е взел парите от касата?" - контролен въпрос.

32. "Знаеш ли (знаеш ли със сигурност) кой взе парите от масата?"

47. "СЛС преди до 18 г. да си присвоявал нещо от къщи без разрешение?" (излъгал някой, който те е обичал?) - контролен въпрос.

33. "Ти ли взе парите от касата в офиса?" - релевантен въпрос.

48. "СЛС преди да навършиш 25 години да си лъгал някой, който ти е вярвал?"

34. "Беше ли в стаята, когато парите бяха взети от касата?" – релевантен въпрос
 26. Втори симптоматичен въпрос "Страхуваш ли се, че ще ти задавам въпроси, които не сме обсъждали?".

13, 25, 39, 31, 32, 47, 33, 48, 34, 26.

Обсъждането на въпросите става в реда, по който ще бъдат задавани.

Представяне на теста от Мате³

except those that lack any ...

Figure XVII-6 below depicts the horizontal structure of Backster's SKY test.

Zone Comparison	Y	B	Y/R	G	R/Y	G	R	G	R/Y	B
S-K-Y Test	13	25	39	31	32	47	33	48	34	26
(Vertical Totals Only) Three "SPOTS"				-S- II	-K- III		-Y- IV			

Виждаме, вече ясно, разграничение на ролите в груповото НД в този тест. Предполага се, че единият извършител е взел парите от касата, другият е бил в стаята или в близост, видял, знае (казали са му), кой е взел парите от касата.

Има и трета роля, несъпричастност към НД. Въпросът с31 – подозираш ли кой е взел парите от касата, се появява с цел да помогни при определяне на човека, който не е съпричастен към конкретното НД. Невинният човек не е видял извършването на кражбата, не е присъствал в стаята по това време, не е взел парите и не е разбрал кои са извършителите, наблюдавайки ги като извършват кражбата, или получил самопризнание от извършител. Той не е изпълнявал никаква, съпричастна на кражбата роля.

Скай тестът е еднотематичен тест (едно НД), но в темата са разграничени различни поддействия или роли като нейно съдържание. С други думи това е един преходен тест от едно НД към разцепването му на съдържателни компоненти – поддействия или роли. Все още ни липсва обаче появата на друга тема, многотематичен тест, т.е. включването на методика, която изследва повече от едно НД. Явно тази роля Бакстър отрежда на изследователския тест (ИТ).

3) Изследователски тест (ИТ) (Backster Exploratory Zone Comparison Test)

1. Изследователски тест с 3 релевантни въпроса – ИТ с 3 РВ:

13, 25, 39, 46, 43, 47, 44, 48, 45, 26.

Три теми би трябвало да са достатъчно. Този формат често се използва.

2. Изследователски тест с 4 релевантни въпроса – ИТ с 4 РВ:

13, 25, 42, 46, 43, 47, 44, 48, 45, 26.

3 JAMES ALLAN MATTE, пак там, стр. 494.

При повторното пускане на теста и при двата варианта става завъртане на РВ. КВ остават по-места. При 4 РВ на мястото на 39 ЖРВ се използва 42 РВ. Така 42 РВ отива на последното място за РВ, а другите - 43, 44, 45, се избутват напред с едно място

13, 25, 43, 46, 44, 47, 45, 48, 42, 26.

Представяне от Мате⁴:

Backster Zone Comparison Exploratory Test

EXPLORATORY	ZONE COMPARISON EXPLORATORY TEST (VERTICAL TOTALS ONLY) THREE "SPOTS"	(y)	(b)	(y/r)	(g)	(r/y)	(g)	(r/y)	(g)	(r/y)	(b)
	13	25	39	46	43	47	44	48	45	26	
		SPOT II		SPOT III		SPOT IV					
EXPLORATORY	ZONE COMPARISON EXPLORATORY TEST (VERTICAL TOTALS ONLY) FOUR "SPOTS"	(y)	(b)	(r/y)	(g)	(r/y)	(g)	(r/y)	(g)	(r/y)	(b)
	13	25	42	46	43	47	44	48	45	26	
		SPOT I		SPOT II		SPOT III		SPOT IV			

При ИТ, който е действително много „свободолюбив“ тест, защото ни дава широки изследователски възможности, са утвърдени два основни прогресивни изследователски принципа:

- а) възможност за разцепване на една тема на множество компоненти. Разцепването на НД на множество поддействия или различни роли в рамките на едно НД;
- б) възможност за задаване на повече от една тема или НД (включване на различни негативни действия)

Интересното в случая е, че с прехода от ИТ с 3 РВ към ИТ с 4 РВ се жертва дори и жертвено релевантния въпрос - 39 ЖРВ -, за да се увеличат темите или броят на компонентите на темата (разцепването на НД или появата на ново НД).

По друг начин казано, ИТ може да включва съдържателно различни НД (или НП), но може и да включва едно НД (или НП), разделено на негови поддействия или поведения. Това НД се „разцепва“ на негови съставки. На практика ИТ на Бакстър се използва и при двете предназначения, както за анализ на едно негативно действие, така и на множество различни НД или НП. Върши и в двата случая чудесна работа!

Да обобщим тенденциите за надграждане на бакстеровия метод, които ние забелязахме при въвеждането на различни методики, тестове.

ЛТ се създава да потвърди или отхвърли хипотезата, дали едно изследваното лице е извършило конкретно НД. Семантичният състав на РВ, който проверява тази хипотеза и при двата РВ - R33 R35 е идентичен, единствено се премахват отделни думи, които не променят смисълът му, а просто правят въпроса по кратък, скъсяват времето за задаване на същото съдържание.

При групово НД се налага да се идентифициран извършителите на поддействията. Създава се за тази цел **Скай** теста. Така много по-точно се определят извършителите на конкретните роли в НД и то само с един тест. До тук задачите на анализа,

4 JAMES ALLAN MATTE, пак там, стр. 362.

изследването на конкретното негативно действие на извършителя му не спира. Защо? Защото много често едно НД е свързано с друго, различно НД на извършителя, което е съставно на неговото поведение в миналото. Например, зависимостта от наркотици не е свързано с извършването на конкретна кражба, но в много случаи тя се явява предпоставка за извършването на кражди или измами. Комплексната оценка на поведението на определено изследвано лице или проявите му в различни конкретни НД се явява задължителна процедура при полиграфското изследване. Това налага конструирането на **ИТ**, той включва проверката на множество хипотези за извършването на различни като съдържание и брой НД.

Анализът на различни страни от поведението на личността е същността на многотематичния тест, а именно на ИТ. Това не означава разбира се, че с него не могат да бъдат проверявани и хипотези, свързани с отделни роли на изследвания по отношение на конкретно НД, било то единично или групово.

Отделните модификации на ИТ, Скай и ИТ издават надграждащи тенденции, включващи нови компоненти:

- повече поддействия и роли

ЛТ със своя R37 се стреми към включване на друга роля присъща на конкретното НД, но негова съставляща. Подобна е ролята и на R34 в Скай теста.

ЛТ и Скай теста не могат да прескочат обаче границите на еднотематичността (едно НД!), това успява да направи само ИТ.

- различни и повече от едно НД (многотемност)

ИТ разгръща възможностите на изследователя да анализира различни страни от поведението на изследваното лице, различни негативни действия.

- включване на компоненти от другите тестове, стремеж към самостоятелност

ИТ, от друга страна, обаче „краде“ от функциите на Скай теста, а именно включва както анализа на различни НД, така и на различни поддействия в рамките на едно НД или НП. **Идентифицирането на отделни роли при групово НД** е типична еднотематична задача на Скай теста. ИТ поглъщайки неговото съдържание, той всъщност включва и компоненти на ЛТ, защото от своя страна Скай теста е погълнал чистата еднотематичност и едноролевост на въпросите R33 R35, съставлящи ЛТ.

Трябва да се отбележи съществената разлика на ИТ спрямо ЛТ и Скай теста. Първия може да погълне изцяло ЛТ и Скай теста, докато последните, тъй като не могат да преминат границата на еднотематичността по никакъв начин не могат да взаимодействат компоненти от ИТ. Те преминават единствено границите на едноролевостта, и неделимостта на темата (НД). Най-успешен тук е Скай теста, той поглъща компоненти от ЛТ.

Отчасти ЛТ с 3 РВ, успява да погълне компонента многоролевост (поддействия) от Скай теста или ИТ.

Единствено ЛТ с 2 РВ е с абсолютна неделим на подсъставни компоненти тест, той не поглъща и никакви чужди компоненти от другите тестове на Бакстър.

Има и един друг важен момент, който се налага като заключение. Стремежът на Бакстеровия метод да се създаде един **самодостатъчен (универсален) тест**, който да

синтезира, обединява, всички компоненти на предишни методики, който да е в основата на всяко полиграфско изследване.

Както ще видим по-нататък МИТ взаимодейства, от своя страна, множество компоненти от всички методики на Бакстър. Например, **неделимия еднотематичен въпрос на ЛТ с два РВ, принципа на разлагане на темата, многоролевоостта, типичен за скай теста, многотематичността на ИТ (различни НД!), времеви интервал на контролните въпроси при Бакстър, правилата на Бакстър за оценка, категориалните контролни въпроси от Шурани, различна подредба на зоните в инструменталния тест, многостимулни въпроси, мълчалив отговор в инструменталния тест, етапни релевантни въпроси и прочее.**

3.1.3

Методика на Тувия Шурани и на други изследователи

Основният компонент който МИТ взаимодейства от метода на Тувия Шурани е свързан с категориалните контролни въпроси (КВ).

За разлика от Бакстър Шурани въвежда контролен въпрос, който не се съобразява с принципа на отделянето на времето на КВ от времето на РВ с времеви интервал. Категориалните КВ могат да се различават от РВ по следните критерии:

- Различно място на НП

Например, ако НД, което се проверява с РВ е извършено в гр. София, НД в контролният въпрос може да бъде зададено на различно място, например в гр. Бургас, ако изследваният е живял там продължителен период от време. Ако НД, което разследваме е в Англия, в КВ можем да го попитаме за НД, които е извършило ИЛ в България, ако е българин и продължително време е живял в България.

- Различно като вид НП

Ако НД в РВ е кражба на стока от частна фирма, можем да попитаме ИЛ, дали е разочаровал в миналото си родител за нещо; дали е наранявал приятелка или приятел в миналото за нещо; дали е мамил държавен служител (полицай, следовател, съдия, прокурор, учител, преподавател и прочее) за нещо и прочее.

- Различни етапи от живота на ИЛ

КВ може да звучи по следния начин, по време на следването си, казармата, в предишната си месторабота и прочее, като времето на РВ е в различно от тези период и време.

Използването на категориални КВ се налага от невъзможността понякога да се въведе времеви интервал между РВ и КВ. Например, времеви период на НД в РВ е твърде дълъг; ИЛ е твърде млад човек, което скъсява критично времеви обхват за КВ като горната времева граница слиза до 14 или 15 г., тогава човек няма доста запомнени прояви по обясними причини.

Освен това се преодолява изобщо изрязването на времеви периоди от цялото съвкупното време за проява на НП на КВ, през които може да се е случило нещо значимо за изследваното лице. Изключването на това най-значимо за ИЛ събитие може да доведе до рационализация, подценяване потенциалната значимостт на събитията в неизрязания период, т.е. формулирането на „слаби“ КВ.

Категориалната променлива противодейства и на риска от типологизация на НП, което се изследва, стесняване обхвата и броя на темите, различните видове НД и НП, които

потенциално са реализирали в живота на ИЛ и може да имат съществено значение за него; чрез КВ идентични с темата на РВ, и времеви интервали ние стесняваме броя и вида на темите, като изключваме такива, при които ИЛ потенциално може да прояви (а ние да извлечем) психофизиологични реакции по време на инструменталния тест, да ги запишем и анализираме.

3.1.4 Личния опит, база за усъвършенстване на методиката. Модифициране на ИТ на Бакстър

В редица случаи в моята практика се сблъсках с взимането на трудно решение за съпричастността на изследвано лице към предпоставяното НД. Това затруднение се появяваше главно при следните случаи:

- двама изследвани са с еднакви по сила негативни резултати, при положение, че извършителят е един;
- гранични (неопределени) резултати при изследвано лице, при което не се разполага с време за провеждане на второ изследване;
- активно противодействие на полиграфското изследване (контрамерки) по време на теста от страна на изследвания.

По-долу разглеждаме четири основни фактори, които според мен затрудняват в определени ситуации категоричността на резултатите и заключението от полиграфското изследване и налагат, от друга страна, тяхното развитие и усъвършенстване:

1. ограничените възможности на отделните методики и модифициране на ИТ на Бакстър, превръщането му в МИТ.

Личностния тест, скай теста съдържат в себе си редица ограничения по отношение на **а) релевантните въпроси, б) контролните въпроси, в) подредбата по време на инструменталния тест, г) мълчалив отговор, д) правилата за оценка.**

а) релевантните въпроси – еднотематичност (ограничение в рамките на едно НД) и МИТ.

Както писах по-горе при анализа на тези методики те, и двете, не могат да преодолеят проблема с „еднотематичността“, т.е. при тях релевантните въпроси предпоставят съдържателно осъществяването само на едно НД.

Наистина при скай теста РВ съдържателно предпоставят осъществяването на **отделни роли при едно групово НД**, с което обаче не се преодолява самата еднотематичност на РВ, ограничеността му в рамките на едно НД; а се въвеждат РВ, които предпоставят осъществяването на **поддействията** или **различните роли** в рамките на едно (еднородно по същество!) групово НД.

Освен това НД (ЛТ, но и при скай теста) не се разделя на различните **функционално-времеви етапи (планиране, извършване, реализация (завършване) на НД)** чрез формулираните РВ. В тях се обособяват единствено различните роли на извършителите (степен на съпричастност) в едно специфично групово НД или на отделни поддействия, които са извършени в рамките само на конкретното НД.

С други думи, изследваното лице по правило не се пита с РВ, дали изрично е участвал във всеки един от етапите на осъществяване на НД, а именно на етапа на планиране, осъществяване и реализация (завършване). Той се пита обаче, дали е извършил някоя от ролите или подежданията, които са реализирани във въпросното групово НД. Например, дали изследвания е карал колата или взел парите, или отключил касата, или координирал действията на престъпната група в един обир. В този случай става дума, обаче единствено за едно НД, този конкретен обир.

С конструирането на изследователския тест се преодоляват сериозно недостатъците на Скай теста и ЛТ. Въпреки, че ИТ на Бакстър има своите стандартни ограничения притежава една съществена черта, отличаваща го от другите предходни методики Бакстър: има универсално приложение, което му позволява да може да бъде променян, усъвършенстван, според нуждите на различни видове изследователски задачи!

Затова и в основите си Модифицирания изследователски тест (МИТ) включва именно ИТ на Бакстър. Модифицирането при РВ се изразява в структурните промени. Новите компоненти, които се въвеждат включват до себе си или съхранява в себе си старите елементи, т.е. получава се надграждане и в крайна сметка повишаване на общата валидност на методиката, а не стъпването на основите на някакъв нов стандарт.

– Преодоляват се проблемите на ЛТ и Скай теста по отношение на „еднотематичността“, т.е. въвеждат се **РВ, съдържателно, предпоставящи различни НД**.

– Въвеждат РВ, предпоставящи съдържателно функционално-времева етапност на НД, т.н. от мен етапни РВ. В ИТ на Бакстър РВ, изразяващи функционално-времевата етапност на НД изрично не се дефинирани, но няма и забрана за тяхното формулиране.

– ИТ на Бакстър може да се модифицира като включи РВ от Скай теста, макар това изрично да не е детерминирано. По този начин в неговото съдържание се включват и функции на Скай теста, а именно предпоставят се в РВ ролеви поддействия на групово или индивидуално НД.

– ИТ на Бакстър не забранява включването в своето съдържание на релевантните въпроси от ЛТ, а именно R33 и R35. В тази насока той също се модифицира.

б) контролните въпроси и МИТ

Вече беше изтъкнато, че някои изследователи използват и категориални КВ. Бяха характеризирани. Най-важното е, че те премахват времеви интервал, а въвеждат категориална различност на НД от това, предпоставено в РВ. Изключва се възможността за типологизация (припокриване с едно и също съдържание на конкретни РВ и КВ) застъпване на едно и също НД на КВ спрямо това на съответстващия РВ, както и възможността за генерализация.

Включва се и по голям набор от видове НД, което повишава алтернативите на сферите в които изследваният би могъл да е извършил НД или НП. Ние не изключваме използването на КВ с времеви интервал в полиграфското изследване, включваме ги в МИТ, наред с категориалните променливи. Последните са много подходящи например при по-млади изследвани лица, където времеви интервал е твърде „къс“.

Друг компонент, който МИТ включва, вследствие на практическото си развитие е многостимулността в отделния контролен и релевантен въпрос. Както и при РВ с повече стимули, така и при КВ с включването на повече стимули постигаме обхващането на повече поддействия в рамките на един въпрос. Целта е в рамките на единица време, т.е. в границите само на един въпрос, да се предпоставят съдържателно повече

негативни поддействия като стимули на изследваното лице. Така освен, че разцепваме НД на поддействия, формулирайки по този начин множество въпроси, разцепваме НД и в рамките на един въпрос. РВ от втория вид „разцепване“ наричаме **многостимулни РВ**, а КВ – **многостимулни КВ**.

С многостимулността, многостимелните КВ и РВ като цяло се постига по-добро отключване на реакциите у изследваните лица, достига се по-високо диференциране силата на реакциите между виновните и невинните лица, т.е. превключването на вниманието в една от зоните, червена или зелена при изследваните е много по-изразено и категорично.

Например многостимулният КВ „Спомняш ли си в живота си от 20 до 35 г. да си измамил за нещо държавата, държавна институция, държавен служител – разследващ полицай, следовател, съдия, прокурор, учител, преподавател, давал подкуп?“ предполага в съдържанието си множество негативни поддействия, които би могъл да извърши изследваният в миналото си. Представете си, колко сигурен може да бъде изследователят, когато констатира тотално превключване вниманието на конкретния изследван в областта на червена зона! Разбира се, когато задаваме многостимулни КВ, в спота желателно е да попадат многостимулни РВ, за да бъде реципрочни по дължина и съдържателност, сила зоните, които се оценяват. В противен случай, оценката трябва да се редуцират в нужната пропорция.

в) подредбата по време на инструменталния тест и МИТ

Подредба на задаване на въпросите при Бакстър ИТ.

Първа полиграма:

13, 25, 42, 46, 43, 47, 44, 48, 45, 26.

Втора полиграма:

13, 25, 43, 46, 44, 47, 45, 48, 42, 26.

При пускането на полиграмата на някои РВ се случва изследвания да прояви стрес модел на реакциите на различните канали. Например, повишаване на артериалното налягане налягането, ктр, стрес форма на дихателните цикли. Вътрешното ми усещане понякога е разколебано, или смятам, че всъщност реакцията на този въпрос е предизвикано от неразбиране или неправилно формулиране на въпрос, или някакво мърдане. Тогава повтарям, веднага след контролния въпрос същия РВ, за да се убедя в правотата на моето паралелно мислене и оценка, което се гради и върху впечатленията от предварителната беседа и обсъждане на въпросите. Когато реакцията пада при повторението, изследваният явно не е разбрал както трябва въпроса, когато се затвърждава или увеличава, се повишава вниманието ми на този въпрос в следващата полиграма, или дори го задавам в края на настоящата полиграма за трети път.

Повтарям непосредствено релевантния въпрос и когато имам усещането, че проявявания в момента стрес модел е истински. Тогава се уверявам дали това наистина е стрес модел. Когато при повторението реакцията спада, явно изследваният не е разбрал добре въпроса или аз не съм забелязал някакви други външни фактори, повлияли на реакцията. Когато реакцията се затвърждава вниманието ми се повишава към този въпрос и предполагаемостта в съдържанието му НД.

Има една закономерност, която съм установил в практиката си. Когато стрес реакцията в червена зона се затвърждава и усилва при повторението на съответния РВ, в посока края на инструменталния тест (или друг РВ), изследваното лице проявява виновна реакция. Обратното, когато стрес реакцията в зелена зона (на един или повече КВ) се затвърждава по посока края на инструменталния тест, изследваното лице проявява невиновна реакция.

С тази промяна в класическата подредба на ИТ на Бакстър се постига двойк резултат, първо, помага ни да разберем в коя зона превключва вниманието на ИЛ, в коя зона са „опасните“ за него въпроси, в червената или зелената и то още по време на протича на инструменталния тест, така да се каже в движение.

Второ, изследователят насочва съвременно вниманието си към анализ на реакциите на конкретен РВ и НД, което се предполага съдържателно в него. Възможно е в паузата да се попита изследвания как разбира този въпрос, дали нещо не е ясно или е пропуснал да сподели.

Преглеждат се в паузата между полиграмите и други еднотематични или друготематични РВ, както и КВ, които са в спота, особено тези отъясно на РВ, реакциите в тази зелена зона.

Разбира се не трябва да се насочва грубо вниманието на изследвания към този РВ, а да се изрази убедително добронамереност, че това пояснение се прави в интерес на правилното разбиране съдържанието на въпроса от изследвания. Особено ако лицето е със завишена тревожност или мнителност.

При повторението на въпросите в тестовата подредба на зоните: червена, зелена, червена, зелена и прочее у изследвания, особено когато релевантните въпроси не са много и полиграмата се повтаря повече от два пъти, се формира очакване, кога следва за него опасната зона, независимо дали е превключил вниманието си виновно в червена или зелената зона, тази нагласа и очакване се изразява често в предварителна реакция. Преимуществено предварителните реакции се явява в червена зона.

Тъй като обаче ние не сме сигурни, дали те не са резултат просто от страха, че идва опасна (в смисъл обвиняваща го) зона, или дали той реагира предварително на червена зона поради това че е извършил НД, включено в червената зона, ние трябва да „разбием“ предварителните нагласи (очакването) за реда на зоните, за да повишим автентичността на реакцията, както и навременността ѝ в зоните. Ако е виновен ще получи максималните оценки, без редуция в оценката, заради предварителни реакции, ако е невинен това ще бъде изразено и изчислено по-категорично.

В този смисъл МИТ включва следната подредба във втората или третата полиграма.

Подредба при първа полиграма:

13, 14, 25, 39, C1, R1, C2, R2, C3, R3, C4, R4, C5, R5, C6, R6, C7, R7, C8, R8, C9, 13

подредба при втора полиграма:

13, 14, 25, 39, C1, C2, R7, R8, C3, C4, R1, R2, C5, C6, R3, R4, C7, C8, R5, R6, C9, 13

подредба при трета полиграма:

13, 14, 25, 39, C1, R5, C2, R6, C3, R7, C4, R8, C5, R1, C6, R2, C7, R3, C8, R4, C9, 13

Виждаме, че при използвания от нас МИТ при втората полиграма имаме редуване на две зелени зони с две червени, в трета полиграма се връщаме към редуване на зелена с

червена зона, а ротацията на РВ е както в ИТ на Бакстър, около КВ. Вижда се че имаме два неутрални въпроси, а симптоматичен въпрос е само един – S25 и се задава в началото на теста. Освен това спота във първата и третата полиграма е заграден от две зелени зони. Спотовете при втората полиграма са с оценки в една посока, редуват се посока на оценката в ляво, а после в дясно до края на полиграмата. Тази подредба може да се пусне чак в третата полиграма.

г) мълчалив отговор,

При МИТ, след първата полиграма, се изисква от изследваното лице да не отговаря на въпросите в теста на глас, а само на ум. Причината за това е изчистването на следата на дишането от придихания и други дихателни промени при гласовия отговор, който дава изследвания при отговора си на въпросите в теста. Установява се, че когато изследвания отговаря на глас на въпросите се нарушава чистотата не само на следата на дишането, но и тази на кгр и кардио канала. Понякога промяната на дишането по време и след отговора на въпрос е изключително силно и оказва деструктивно въздействие и върху другите следи.

Възниква обаче въпросът, не настъпват ли смущения, когато изследвания се лишава от гласовия отговор въпросите?

Трябва да се признае, че по време на теста, записите на следите, изследващият не се интересува от отговора ИЛ на въпросите, дали той отговаря с „да“ или с „не“. От друга страна, обаче изследваният трябва да разбира съдържанието на предпоставеното във въпроса НД, когато те му се задават. Затова, ако се използва в инструменталният тест „мълчаливия отговор“ на въпросите, изследвателят трябва да е изяснил с изследвания много добре в предтестовото интервю тяхното съдържание и да е пуснал първата полиграма с гласов отговор, за да се убеди в това на практика. Едва при втората полиграма може да направи тест с „мълчалив отговор“.

Резултатите от пускането на тест с „мълчалив отговор“ за МИТ по отношение на чистотата на следите е поразителен и помага много за повишаване обективността на оценките.

д) правилата за оценка

При оценката на реакциите на изследваните при използване на МИТ не се налагат промени в правилата на оценки, създадени от Клив Бакстър, те напълно се използват.

Все пак поради описаните до тук промени в структурата на ИТ на Бакстър и превръщането му в МИТ, се налагат някои допълнителни правила.

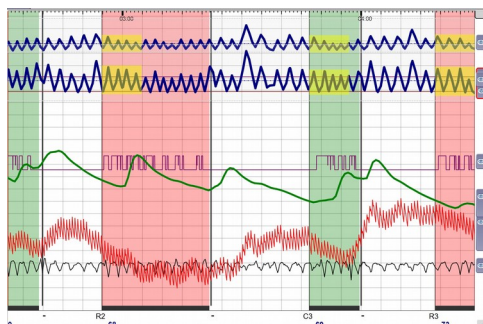
Те се налагат от двете по съществени промени в теста, а именно от:

а) въведената многостимулност на РВ-те и КВ. Това е така защото времетраенето на задаваните многостимулни РВ и КВ се увеличава. Формулираме правилото по следния начин:

§1. Когато дължината на въпроса в един спот в червена зона е по голяма от дължината на въпроса в зелената зона, примерно 100 % или повече, реакцията, която се създава в нерципрочното (излишното, в повече) време в червена зона не се зачита и не се изчислява в нерципрочния сегмент при сравнителната оценка в спота, същата нерципрочност се наблюдава в зелената зона, не се зачита реакцията в нерципрочния сегмент в зелената зона, независимо от вида на оценяваната следа.

За да се изтегнат тези реципрочности във времето за реакция при задаване на въпроса е желателно в спотовете на теста да присъстват само многостимулни или само едностимулни въпроси

Пояснение: Главно това се получава при дишането, но ако се прояви при другите следи то този сегмент също трябва да се изключи („изреже, изтрие“) от общата оценка.

§2. времето за реакция след отговора на многостимулен въпрос трябва да е по-голямо, отколкото времето за отреагиране по време на задаване на въпроса.

Важи както за KB, така и за PB.

б) промяната на подредбата при задаването на въпросите в теста. Налага се временно изключване на правилото „или ...или“ на Бакстър, в случаите, когато спота, поради променената подредба, съдържа само един контролен въпрос и една зелена зона. Формулираме правилото по следния начин:

§3. Когато в теста имаме редуване на две зелени с две червени зони последователно, оценяването не се извършва в тези спотове по правилото „или...или“ на Бакстър, а оценката на спота е в посоката, където се намира зелената зона.

2. Времевият дефицит при провеждането на полиграфското изследване и МИТ.

При анализа на Бакстеровия метод и развитието на Бакстеровите методики (тестове) ние констатирахме стремежът към създаване на един самодостатъчен и универсален тест. Фактически ИТ на Бакстър представлява един вид такава универсална методика, която синтезира, обединява (поглъща) в себе си, всички ефективни компоненти на предишни методики, с което се цели получаването на висока резултатност на полиграфското изследване в условията на дефицит от време.

Полиграфският изследовател в практиката си е принуден да дава ефективни решения и отговори на въпроси в условия на дефицит от време. Това налага и използването на високо ефективна универсална методика. Например, когато обединим Скай тест с ИТ, включим в методиката R33 от ИТ, както и елемент на ранжиране, отнасящ се към типа пик на напрежение ще получим още в самото начало на изследването тройно и четворно по-богата информация от един тест за единица време, отколкото ако пускаме отделно тези три или четири вида тестове.

Ще получим още едно важно предимство. Взаимна корелация (наведнъж) на различни типове PB с KB и помежду си, без прекъсване на полиграмата; включително и корелация и ранжировка на PB, съдържателно предпоставящи различни НД (теми), различни роли и поддействия и лично извършване на НД. Още по-пълна информация (корелация) бихме

получили наведнъж и ако се включи в МИТ и функционално-времеви РВ за различните етапи на НД.

Някои ще отвърнат, че не е възможно толкова много РВ и КВ да се включат в един тест. Да, но не и при съвременното развитие на полиграфската техника и програмни усъвършенствания, които ни позволяват на много по-ниски стойности да се напмпва маншона на кардио канала (това в голяма степен намалява дискомфорта на притискане от налягането!) и въпреки това да получаваме достатъчно отчетливи и достоверни психофизиологични следи от този и другите канали.

Освен това има разработени изключително ефективни плетизмографи, които също не се влияят съществено от двойно или изобщо по-големия брой на въпросите в МИТ при една полиграма, отколкото те са в стандартния тест на Бакстър.

Разполагам с полиграфски полиграми, извършени с полиграф епос 7, снабден само с плетизмограф (без типичния канал за артериално налягане, който е с маншон и се слага в горната част на лявата ръка), които включват по 20 и повече въпроси в една полиграма. В полиграмата изобщо не се забелязва никаква промяна в чистотата или достоверността на следата, нито пък изследваният се оплаква от някакъв дискомфорт от пристягането, тъй като такава, каквото е в неговия класически вид няма.

Както се казва колкото повече, толкова повече (получаваме). Разбира се, цифрата 20-30 броя на въпросите в една полиграма, ако я приемем за напълно допустим максимум е напълно достатъчна за нуждите на полиграфското изследване на това ниво на развитие на технологията. Трябва да отчитаме освен това не само дискомфорта от пристягането на кардио маншона, но и дискомфорта от продължителната неподвижност на тялото, която се изисква по време на инструменталния тест.

При модифициране на ИТ на Бакстър, под формата на увеличаване броя на РВ като видове и брой, се постигат времеви и диагностични ефекти.

От една страна, задават се повече стимули за единици тестово време. От друга страна, повечето стимули повишава валидността на теста, независимо дали се задават повече стимули в рамките на един въпрос или просто се задават повече от допустимите в класическия тест брой въпроси.

Изследваният има възможност да превключва вниманието си върху по-широк диапазон от стимули (множество НД), което с още по-категорични стойности ни показва, кое от изброените НД е извършило лицето. Изследванията с още по-голяма категоричност на оценката попада в червената или зелената зона.

В по-голяма степен се изключват основанията за рационализация (повишава се еднозначността на задаваните въпроси за изследвания); минимизира се вероятността на генерализационните когнитивни процеси, вследствие конкретизиране асоциативността на мисленето.

Чрез задаване на повече стимули (както при включването им в съдържанието на един РВ, така и в различни РВ), свързани с едно конкретно НД, изследвателят има по-голям шанс да попадне на конкретния стимул, отключващ спомена и реакцията на изследвания във връзка с извършването на това НД (ако той действително го е извършил), отколкото един стимул, тъй като единичния стимул може да не е точно формулиран и да се разминава с детайлите на самото НД.

За това при формулирането на РВ изследвателят трябва да предпостави всички възможни варианти (поддействия, роли) на НД, така както е било възможно то да се

извърши. Понякога тази конкретна форма на НД, поради липса на информация е доста трудно да се предпостави, в такива моменти трябва да включи и въображението на изследователя. Липсата на първоначална, фактическа, информация за определено НД (неговото разследване) е, между другото и основната причина за многостимулния подход при формулиране на РВ!

Необходимо е да се изброят различни варианти (стимули) на извършването му. Например, ако липсват 400 лв. от офиса на една фирма, които са забравени на бюрото от счетоводител, изследваният трябва да бъде запитан за всички възможни действие, по реализацията на тази липса в РВ. Така може да установим в крайна сметка, дали това е кражба, кой я е извършил или става дума за някаква грешка при отчитането или липса на спомен у този, който е прибрал парите или ги е използвал по друго направление.

Парите може да са скрити някъде в офиса от чистачката; може да се изнесени от офиса; да са дадени на някого; да са скрити някъде извън офиса; да са похарчени всичките или част от тях за нещо; да са обменени в чейндж бюро (ако са чужда валута); да са сложени в касата от главната счетоводителка, за да покрие липси и прочее..; може да са прибрани от някой и той да е забравил в първия момент, че ги е поставил някъде или се е разплатил служебно за нещо с тях.

Може някой да е видял човека, който ги взима, когато ги е взел или той да му е казал в последствие, че ги е взел, или някой да е казал на някого да вземе тези пари.

С други думи въпросът: „Ти ли си взел парите?“ е необходимо да се зададе, но трябва да се зададат и другите въпроси или като отделни РВ или няколко от поддействията (стимулите) да се включат в един РВ, други в друг.

Тук не става дума дали да се използва ЛТ, за това как той да се използва. Като отделен тест, наред с други или като включването на компонентите му в друг тест!

Пускането на на множество ЛТ, за да се изяснят поддействиата и ролите не е грешно, но едва ли е най-интелигентния (нито пък единственият!) подход към изследването на определено НД. Най-малкото поради фактът, че самият Бакстер е търсил по-универсално решение, създавайки ИТ, който включва (или поне може да включва) множество компоненти, включително и тези на ЛТ и Скай теста!

Например, „Ти взел ли си 400 те лева от бюрото, скрил ги някъде в офиса, да ги изнесеш по-късно?“; „Ти взел ли си липсващите 400 лв от бюрото, изнесъл от офиса, държал макар и за малко извън офиса, скрил някъде или похарчил за нещо, дал на някого?“; „От липсващите 400 лв харчил лиси за нещо?“....

Трябва да се зададе и въпросът „Ти видял ли си човекът, който е взел 400-те лева като ги взима или казал ли ти е този, който ги е взел, че ги е взел?“

Този модифициран ИТ тест с многостимулни РВ и РВ с различни стимули на едно и също НД ни дават по-голям шанс да отключим стрес реакция у изследвания, който е действителния извършил на кражбата, но и същевременно, с по-голяма сигурност, да отграничим лицата, които не са съпричастни към кражбата на 400-те лева. Чрез него констатираме, дали има сред изследваните съучастник в кражбата, наред с непосредствения извършител; дали парите се намират скрити в офиса, или вече са похарчени, или скрити някъде; дали са дадени на някого.

След като сме завършили теста може да постъпим към анализ на връзките между РВ, тъй като всички въпроси са зададени наведнъж (без прекъсване на полиграмата, без пускане на различни видове тестове) анализа им е по-лесен и по-съдържателен.

3. Активното противодействие на виновни лица срещу полиграфското изследване по време на теста и изследването и МИТ.

Модифицирането на ИТ на Бакстър се налага и при обстоятелства на съзнателно противодействие на изследваното лице (контрамерки). Например, изследваният симулира настинка и непрекъснато кашля по време на изследователския тест. Предстои заседание на съда и отлагането на полиграфския тест във времето е или невъзможно или неприемливо. Може да се направи опит за провеждане на изследването, но това не означава, че то ще е успешен и изследването няма да се анулира, насрочи за друго време!

Полиграфистът трябва да издебне времевите зони, когато лицето не кашля, и да зададе там тези въпроси, които са компрометирани преди този момент от контрамерките му. Тогава се налага промяна на подредбата на въпросите. Когато отговаря на въпросите изследваният, използващ контрамерки много често при отговора проявява дълбоки придихания или прощипва умишлено гърлото си (накръхва се нарочно).

Много добре би било, в случая да се използва МИТ с мълчалив отговор от втората полиграма нататък, като при първата полиграма изследваният отговаря на въпросите на глас, за да се уверим на практика, че е разбрал съдържанието на предпоставеното НД във въпросите. Мълчаливият отговор може да се използва и когато контрамерките са изразяват в умишлен грешен отговор, но и при този случай трябва да сме сигурни че изследваният е разбрал съдържанието на въпросите.

4. Личностни особености на изследваните лица и МИТ.

Особено необходими са структурните промени реализирани чрез МИТ при изследването на лица с завишена тревожност или подозрителност. При тези личностни особености особено силно се проявява страхът от грешка на полиграфа или полиграфиста.

При тревожните и мнителните лица, освен всички други техники, които се прилагат в предтестовото интервю и цялостното изследване трябва да се промени подредбата за да се разбие предварителната нагласа от „опасната зона“, да се изчистят следите посредством мълчаливият тест, да се зададат функционално-времевеи РВ, многостимулни контролни и РВ. Това понижава значително нивото на тревожност съответно на мнителност у изследваните.

Мнителния човек е недоверчив към непознати хора, честолюбив, лесно раним на личностна основа, егоцентричен, ревнив и прочее, но същевременно той е амбициозен и логичен, когато не изпитва страх от непознатото и неаргументираното. Когато му зададеш въпросът „Ти ли взе парите?“ той ще го нарани и то ще реагира силно защото е засегнато личното му его, обвиняват го, обиждат го и прочее. Когато му зададеш обаче следните въпроси: „Когато е извършена кражбата влизал ли си в тази стая (от където са взети парите)?“, „Липсващите 400 лв. извън офиса държал ли си ги макар и за малко в ръцете си..... преброил ли си ги... скрил някъде....дал на някого, харчил лиси ги за нещо„Изнасял ли си на 400 лв от тази стая на 12 септември?“ реакциите му ще са автентични. В контекста на тези въпроси вече спокойно може да му

се зададе и по директния въпросът „Взел ли си липсващите пари?“. Но само в контекста на горните РВ, за да може той да избегне стресовата реакция да не бъде лично обвинен за нещо несправедливо, което ще нарани неговото честолюбие. Когато му се обясни обаче, че ако той е взел парите задължително трябва да ги е държал извън офиса или точно от тези пари да е харчил за нещо или да знае къде са скрити, ако не ги е похарчил, тогава включва механизмът на аргументирането и логиката, което му дава вътрешен покой и увереност и веднага се задейства механизмът на обвинението и гневът към истинския виновник, подозрението му се насочва към извършителя на кражбата, развива хипотези за някой, който подозира иска чрез полиграфа да докаже личната си версия.

При тревожни личности, които са невиновни многостимулните КВ, „мълчаливият отговор“, функционално-времевите РВ, многотематичните РВ и прочее компоненти при МИТ помагат за постигане на максимално изключване на външно въздействие върху изследвания по отношение на свободното му превключването на стрес реакциите в една от зоните.

Всеизвестно е, че тревожната личност лесно възприема като заплашителен всеки стимул, дори и да не вижда логическата причина за страха си от него. Той е свръх съзнателен, себекритичен, дори самообвинителен. В този смисъл не бива изследваният със завишена тревожност да се насочва към разсъждения само в сферата на определен или ограничен брой стимули.

Изследователят трябва да познава и друга съществена черта на характера на тревожната личност – нерешителността му при взимане на решение. Тя е свързана именно с неговата самокритичност и свръхсъзнателност, чувство за вина, относно собствените си постъпки, дали те са наранили или навредили на някого. Ето защо насочвайки тревожния изследван към размисли относно различни страни на своя живот, т.е. прилагайки принципа на многостимулността, изследователят ще постигне определено по-голяма обективност на резултатите от полиграфското изследване.

3.2. **МИТ и неговите компоненти**

Има главно два вида МИТ които използваме в работата си:
еднотематичен МИТ и многотематичен МИТ.

3.2.1 **Еднотематичен МИТ**

Еднотематичният МИТ съдържа релевантни въпроси, които се отнасят само до едно НД.

Различаваме **два типа на обозначение на контролните и релевантните въпроси**. Едната е конкретно структурно обозначение, а другото е общоструктурно обозначение. Чрез **конкретно структурното обозначение** на контролните и релевантните въпроси разкриваме качествените различия на въпросите в рамките на техните категории: в рамките на КВ, съответно в рамките на РВ.

Чрез **общоструктурното обозначение** на контролните и релевантните въпроси разкриваме просто зонното различие на зелената (КВ) и червената зона (РВ) в теста и номерираното им обозначение в спот анализа. Това обозначение има

оперативно значение при анализа и оценките на реакциите в спота, който се образува от червената и зелената зони. Номерацията в това обозначение ни помага при подредбата в различните полиграми (пускания) на теста, за да се извърши правилно ротацията на РВ около КВ.

I. Конкретно-структурно обозначение и подредба

Въпроси

Релевантни въпроси.

Цветът на релевантните въпроси е червен, а този на жертвено релевантния е жълто-червен. Както бе посочено по-горе РВ имат два вида обозначение. **Конкретно структурното обозначение**, при което разкриваме качествените различия на използваните в МИТ РВ. Така разбираме кои РВ са етапни, поддействени или обикновени. Не е задължително вписването им обаче във въпросника и появата им в обозначенията на полиграмите. Но при подредбата в теста, анализа и оценката на полиграмите трябва да разпознаваме и се ръководим от съдържателната им характеристика. За облекчение и опростяване на подредбата и оценките в теста се използва общо структурното обозначение, при което е важно единствено разграничаването на РВ от КВ, независимо от техни вид, номерацията на РВ. Така се облекчава ротацията им около КВ.

А. Функционално-времеви РВ (етапни РВ) .

При еднотематичния МИТ се формулират следните етапни РВ:

- минимум 3 (три) релевантни въпроса за трите етапа на НД: **планиране, извършване, реализация** - **RP, RI, RR**;

Могат да бъдат едностимулни или многостимулни.

- минимум 1 обобщаващ (обхващащ) стимул и от трите етапа на НД - **RPIR (RP RI RR** етапни релевантни въпроси). Типичен многостимулен въпрос.

Б. Обикновени РВ. (едно НД)

- минимум 1 общ въпрос за НД като цяло - **RO** (обикновен РВ).

По своя същност това е едностимулен РВ. Като **R33, R35** (Бакстър ЛТ и скай).

В. Съпричастност РВ. (роли за едно НД)

- минимум 1 въпрос за степен на съпричастност - **RS** (релевантен въпрос за съпричастност, степен на съучастие).

Може да бъде едностимулен или многостимулен. Типичен **ролеви** въпрос. Подобен е на **R32** (Бакстър скай тест).

Г. Поддействени РВ. (съдържащи поддействия на едно НД)

- минимум 1 РВ за поддействие - **RPD**.

Този въпрос може да бъде едностимулен или многостимулен и е РВ за поддействия.

Д. Жертвено релевантен въпрос

- съдържа един жертвено релевантен въпрос **SR**.

Общо се получават минимум 7 (седем) релевантни въпроса, заедно с жертвено релевантния въпрос (ЖРВ), които трябва да се създадат (формулират) при еднотематичния МИТ.

В структурата на МИТ се включват както компоненти РВ от ИТ на Бакстър, така и компоненти от ЛТ и скай теста на Бакстър. До тук няма нищо което се забранява от структурата на ИТ на Бакстър освен броя на въпросите.

Контролни въпроси.

По принцип КВ трябва да са с 1 брой повече, за да се затвори веригата на релевантните въпроси. Когато имаме 7 РВ (без ЖРВ) трябва да се включат в теста 8 **СQ – С1...С8**.

Това всъщност представлява общоструктурното обозначение на КВ. Необходимо е да се посочи предварително, за да се определи броя на КВ в теста. Това обозначение служи за правилната подредба при ротацията на РВ и опростява разграничаването на двете зони, зелена от червена и обратно.

Използват се основно 3 вида контролни въпроси. Трябва да отбележим обаче, че всички КВ с изключение на С9 могат да бъдат едно и многостимулни, което в теста се разбира от само себе си и не е необходимо многостимулните КВ да се обозначава като отделен вид.

А. интервален КВ с времеви интервал, отделящ ги от времето на релевантните въпроси – **СI**;

Б. категориален КВ с категориално отличаващи се от РВ – **СК**;

В. подозиращ КВ – за подозрение. В моята практика този въпрос е номериран като **С9 – СР**. Ето и тяхното конкретноструктурно обозначение.

Новият компонент който се включва в МИТ, в отличие от ИТ на Бакстър е Категориалната променлива (компонентата е привнесена от методиките на Тувия Шурани), подозиращия КВ (като компонента на скай теста на Бакстър), многостимулните КВ, завишения брой КВ, затварянето на последния РВ с КВ, включването на ЖРВ, за разлика от ИТ на Бакстър с 4 РВ.

Симптоматични въпроси

Използва се 1 симптоматичен въпрос **S25**.

Изпуска се симптоматичния въпрос **S26**

Неутрални въпроси

Използват се 2 неутрални въпроси – **N13 N14**.

И така получаваме следната **обща конкретноструктурна подредба на МИТ:**

N1 N2 S SR CI RP CK RI CI RR CI RS CP RO CK RPD CI RPIR CI.

Ред на обсъждане на въпросите в предтестовото интервю

Редът на обсъждането на въпросите в предтестовото интервю е същия както при ИТ на Бакстър.

Първо, обсъждат се РВ. Включително и ЖРВ.

Второ, обсъждат се КВ.

Трето, обсъждат се неутралните въпроси.

Четвърто, обсъжда се симптоматичния въпрос.

II.Общо-структурно обозначение и подредба

В МИТ не е задължително в инструменталния тест да бъдат записани въпросите според конкретноструктурното обозначение или подредба.

Обозначението може да е по просто, например, от **R1** до **R10**, според броя на РВ. Не е необходимо всички типове РВ да се обозначават в подредбата на МИТ. КВ и РВ могат да бъдат представени просто като изобщо КВ и изобщо РВ като единствено им се припише номерация, която да облекчи ротацията на РВ в последващите полиграми (или осъществи промяната на подредбата на въпросите при пускането на различните полиграми (пускания на теста) на инструменталния тест.

И така трансформацията на конкретноструктурната подредба на МИТ от по-горното съдържание и вид се реализира в следната общоструктурна подредба, която представлява въпросите в инструменталния тест, както са подредени при първото му пускане (при първата полиграма).

подреждане при първата полиграма на МИТ:

N1 N2 S SR C1 R1 C2 R2 C3 R3 C4 R4 C9 R5 C5 R6 C6 R7 C7.

При тази подредба се спазва правилото R4 да е RS или някой от етапните РВ, а R5 да е R0, тъй като са отстранени до подозрителния КВ – C9.

подреждане при втората полиграма на МИТ:

N1 N2 S SR C1 C2 R6 R7 C3 C4 R1 R2 C9 C5 R3 R4 C6 R5 C7.

Тук използваме повторението на зоните в реда две зелени, следвани от две червени. Целта е да се „разбие“ нагласата у изследвания при подредбата от първата полиграма, при която винаги зелена зона е следвана от червена. Чрез тази подредба се установява наличие на категорично (доминиращо) превключване на изследван към една от зоните в спота – червената или зелената.

От началото на тази полиграма до края се въвежда и компонента „мълчалив отговор“ на въпросите (изследвания отговаря на ум на въпросите, а не на глас), при което се изчистват следите както на дишането, така и на другите канали.

Спазва се отново правилото от първата полиграма за РВ около подозрителния КВ.

подреждане при третата полиграма на МИТ:

N1 N2 S SR C1 R4 C2 R5 C3 R6 C4 R7 C9 R1 C5 R2 C6 R3 C7.

Връщаме се към еднотематичното редуване и ротацията на РВ около КВ. Спазва се и правилото за типовете РВ около подозрителния КВ.

Примерни въпроси и структура на еднотематичен МИТ

№	Конкретно структурна подредба	Общоструктурна подредбата	Съдържание на въпросника	отговор
1	n13	n1	Живко ли се казваш?	да
2	n14	n2	Днес сряда ли сме?	да
3	s25	s	Вярваш ли ми като ти обещавам, че в теста ще ти задам само обсъдените предварително въпроси?	да
4	sr	sr	Възнамеряваш ли да ме лъжеш на въпросите, в които те питам да ли ти си извършил или участвал съзнателно в кражбата на парите от касата на фирмата на 16 април?	не
5	ci	c1	Спомняш ли си (сле) от дете до 18 г. да си откраднал отнякъде нещо значимо за теб (освен споделеното скри ли нещо по-важно, за което си спомни)?	не
6	rp	r1	посигуряване с код, ключ и прочее ?	не
7	ck	c2	Слс в живота ти да си измамил за нещо важно за теб родител (освен споделеното скри ли нещо по-важно, за което си спомни)?	не
8	ri	r2	По време на кражбата (16 април), бил ли си в помещението, където е касата, извадил лиси плика с парите от нея, или бил в близост, охранявайки крадците или шофьор на крадците?	не
9	ci	c3	Слс от 18 до 30 г. да си откраднал от някъде пари, от близък, от предишна месторабота, приятел, чужд човек (освен споделеното скри ли нещо по-важно за което си спомни)?	не

10	rr	r3	От откраднатите на 16 април пари харчил ли си за нещо, дал ги на някого или скрил част или цялата сума някъде, където знаеш?	не
11	ci	c4	Слс от 18 до 30 г. да си откраднал от някъде нещо веществено, примерно чужда вещ, бижута, стока, техника, продукти, алкохол, гориво и прочее, от приятел, чужд човек, предишна месторабота от друго място (освен споделеното скри ли нещо по-важно, за което си спомни)?	не
12	rs	r4	Ти насочил ли си конкретен човек да вземе плика с парите, осигурил ли си го с ключ, кода за сота, или видял лиси с очите си извършителя като взима парите от касата или казал ли ти е той, че той именно е взел парите. Квиеш ли името му?	не
13	cp	c9	Подозираш ли конкретен твой колега, че той именно е участвал в кражбата или я е извършил лично? (освен споделения колега, подозираш и друг, който именно е участвал в кражбата?)	не
14	ro	r5	Ти взел ли си парите от касата сам?	не
15	ck	c5	Слс да си измамил за нещо държавен служител, разследващ полицей, следовател, прокурор, съдия, учител, преподавател, давал подкуп (освен споделеното скри ли нещо по-важно, за което си спомни)?	не

3.2.2

Многотематичен МИТ

Многотематичният МИТ съдържа релевантни въпроси, които се отнасят до повече от едно НД. Например изследваният се пита за проблеми със зависимости (наркотици, алкохол, хазарт, задлъжняване и прочее) и извършени кражба по месторабота. Може да се приеме теста за многотематичен, когато в един и същи МИТ се пита за две различни кражби, реализирани в различно време или за различни периоди, в които са извършени различни кражби. Когато при изследване за интимна лоялност се пита изследвания за различни лица, с които е реализирал във различно време сексуален контакт също говорим за многотематичен тест.

Както и при еднотематичният тест различаваме **два типа на обозначение контролните и релевантните въпроси**. Едната е конкретно структурно обозначение, а другата е общоструктурно обозначение.

I. Конкретно-структурно обозначение и подредба

Използва се същата схема. В многотематичния МИТ броя на релевантните въпроси расте. Повече от 9 РВ обаче вече затрудняват прекомерно провеждането на теста. При тези случаи трябва да се изготви друг многотематичен или еднотематичен МИТ

Въпроси

Релевантни въпроси.

Всеки от релевантните въпроси, с изключение на **RO** може да бъде едностимулен или многостимулен. РВ не се отнасят вече само за едно НД, в този смисъл се получава нарастване на бройката на всички видовете РВ за всяко едно от включеното допълнително НД в многотематичния МИТ. С други думи разликата на многотематичния спрямо еднотематичния МИТ се състои единствено в чисто количественото нарастване на РВ и КВ, а не в качествено изменение в структурата или подредбата. Разбира се получават се резултати от оценката на повече от едно НД.

А. Може да има нарастване до три броя за всеки от видовете етапни релевантни въпроси: **RP1..RP3, RI1..RI3, RR1..RR3**.

Б. нарастване до три на обобщаващия етапен РВ – **RPIR1..RPIR3**.

В. нарастване до три на обикновения РВ – **RO1..RO3**.

Г. нарастване до три на съпричастност РВ – **RS1..RS3**.

Д. нарастване до три на поддействие РВ – **RPD1..RPD3**.

Тъй като е нормално един многотематичен МИТ да съдържа не повече от 9 РВ, то става ясно, че в теста се задават по-малко от три за всеки вид РВ. По принцип най-много могат да бъдат RO въпросите, тъй като те задават ново НД. Повече отделни поддействия, които искаме да зададем можем да включваме като множество стимули в РВ, превръщайки ги в многостимулни. По този начин без да пестим поддействия (стимули) ще ограничаваме броя на РВ. Това, разбира се ще води до увеличаване времето на въпроса, което, от друга страна, ще предпоставя и формулирането на повече многостимулни КВ с по-дълготрайни въпроси. В крайна сметка, обаче времето на теста ще се скъси въпреки увеличението на средния брой на стимулите в един многотематичен МИТ.

Контролни въпроси.

КВ, като и при еднотематичния МИТ трябва да са с 1 брой повече от РВ, за да се затвори веригата на релевантните въпроси. Така, когато имаме 9 РВ (без ЖРВ) трябва да се включат в теста 10 **CQ** – **C1..C10**.

Използват се главно 3 вида контролни въпроси. Ето и тяхното конкретноструктурно обозначение. Трябва да отбележим обаче, че всички КВ с изключение на C9 могат да бъдат едно и многостимулни, което в теста се разбира от само себе си и не е необходимо многостимулните КВ да се обозначава като отделен вид.

А. интервален КВ с времеви интервал, отделящ ги от времето на релевантните въпроси – **CI**;

Б. категориален КВ с категориално отличаващи се от РВ – **CK**;

В. подозиращ КВ – за подозрение. В моята практика този въпрос е номериран като **C9** – **CP**.

Новият компонент който се включва в МИТ, в отличие от ИТ на Бакстър е Категориалната променлива (компонентата е привнесена от методиките на Тувия Шурани), подозиращия КВ (като компонента на скай теста на Бакстър), многостимулните КВ, завишения брой КВ, затварянето на последния РВ с КВ, включването на ЖРВ, за разлика от ИТ на Бакстър с 4 РВ.

Симптоматични въпроси

Използва се 1 симптоматичен въпрос **S25**.

Изпуска се симптоматичния въпрос **S26**

Неутрални въпроси

Използват се 2 неутрални въпроси – **N13 N14**.

И така получаваме следната, примерна, **обща конкретноструктурна подредба на МИТ:**

N1 N2 S SR CI RP CK RI CI RR CI RS CP RO CK RPD CI RPIR CI RO CK RO CI.

Ред на обсъждане на въпросите в предтестовото интервю

Редът на обсъждането на въпросите в предтестовото интервю е същия както при ИТ на Бакстър.

Първо, обсъждат се РВ. Включително и ЖРВ.

Второ, обсъждат се КВ.

Трето, обсъждат се неутралните въпроси.

Четвърто, обсъжда се симптоматичния въпрос.

II.Общо-структурно обозначение и подредба

Общоструктурното обозначение е, например, от **R1** до **R9**, според броя на РВ. КВ представят по същи начин плюс един повече от РВ **C1..C10**.

Примерно подреждане при първата полиграма на множествен МИТ:

N1 N2 S SR C1 R1 C2 R2 C3 R3 C4 R4 C9 R5 C5 R6 C6 R7 C7 R8 C8 R9 C10.

При тази подредба се спазва също правилото R4 да е RS или някой от етапните РВ, а R5 да е R0, тъй като са отстрани до подозрителния КВ – C9.

подреждане при втората полиграма на МИТ:

N1 N2 S SR C1 C2 R8 R9 C3 C4 R1 R2 C9 C5 R3 R4 C6 C7 R5 R6 C8 C10 R7.

Тук използваме отново повторението на зоните в реда две зелени, следвани от две червени.

От началото на тази полиграма до края се въвежда и компонента „мълчалив отговор“ на въпросите .

Спазва се отново правилото от първата полиграма за РВ около подозрителния КВ.

подреждане при третата полиграма на МИТ:

N1 N2 S SR C1 R6 C2 R7 C3 R8 C4 R9 C9 R1 C5 R2 C6 R3 C7 R4 C8 R5 C10.

Връщаме се към еднозоновото редуване и ротацията на РВ около КВ. Спазва се и правилото за типовете РВ около подозрителния КВ.

Примерни въпроси и структура на многотематичен МИТ

№	Конкретно структурно обозначение	Общоструктурно обозначение	Съдържание на въпросника	отговор
1	n13	n1	Живко ли се казваш?	да
2	n14	n2	Днес сряда ли сме?	да
3	s25	s	Вярваш ли ми като ти обещавам, че в теста ще ти задам само обсъдените предварително въпроси?	да
4	sr	sr	Възнамеряваш ли да ме лъжеш на въпросите, в които те питам да ли ти си извършил или участвал съзнателно в кражбата на парите от касата на фирмата на 16 април?	не
5	ci	c1	Спомняш ли си (слс) от дете до 18 г. да си откраднал отнякъде нещо значимо за теб (освен споделеното скри ли нещо по-важно, за което си спомни)?	не
6	rp	r1	посигуряване с код, ключ и прочее ?	не
7	ck	c2	Слс в живота ти да си измамил за нещо важно за теб родител (освен споделеното скри ли нещо по-важно, за което си спомни)?	не
8	ri	r2	По време на кражбата (16 април), бил ли си в помещението, където е касата, извадил лиси плика с парите от нея, или бил в близост, охранявайки крадците или шофьор на крадците?	не
9	ci	c3	Слс от 18 до 30 г. да си откраднал от някъде пари, от близък, от предишна месторабота, приятел, чужд човек (освен споделеното скри ли нещо по-важно за което си спомни)?	не
10	rr	r3	От откраднатите на 16 април пари харчил ли си за нещо, дал ги на някого или скрил част или цялата сума някъде, където знаеш?	не
11	ci	c4	Слс от 18 до 30 г. да си откраднал от някъде нещо веществено, примерно чужда вещ, бижута, стока, техника, продукти, алкохол, гориво и прочее, от приятел, чужд човек, предишна месторабота от друго място (освен споделеното скри ли нещо по-важно, за което си спомни)?	не
12	rs	r4	Ти насочил ли си конкретен човек да вземе плика с парите, осигурил ли си го с ключ, кода за сота, или видял лиси с очите си извършителя като взима парите от касата или казал ли ти е той, че той именно е взел парите. Къде ли името му?	не

13	cp	c9	Подозираш ли конкретен твой колега, че той именно е участвал в кражбата или я е извършил лично? (освен споделения колега, подозираш и друг, който именно е участвал в кражбата?)	не
14	ro	r5	Ти взел ли си парите от касата сам?	не
15	ck	c5	Слс да си измамил за нещо държавен служител, разследващ полицаи, следовател, прокурор, съдия, учител, преподавател, давал подкуп (освен споделеното скри ли нещо по-важно, за което си спомни)?	не
16	ro	r6	Преди 16 април ти присвоявал ли си служебни пари?	не
17	ci	c6	Слс т 18 до 30 г. да си наранил приятел или приятелка за нещо, за което си съжалявал ?	не
18	ro	r7	Последните 30 дни използвал ли си някой от следните видове наркотици: трева, амфетамини, кокаин, екстази, дизайнерска дрога.	не
19	ск	c7	Слс в пловдив да си обвинил умишлено човек, че е извършил нещо лошо без той да го е направил?	не

4. Провеждане на МИТ - Процедура

Един път създали и разполагайки с МИТ, методика в достатъчна степен универсална, гъвкава по отношение провеждането на различни видове полиграфски изследвания, ние може да започнем провеждането на полиграфски изследвания.

В нашия опит ние достатъчно ефективно сме прилагали МИТ в различни социални сфери и при различни видове полиграфски изследвания. В интимната сфера, семейството, професионалните отношения – вътрешно фирмени разследвания и професионална лоялност, правните взаимоотношения – съдебни и досъдебни експертизи и сферата на сигурността.

Процедурата на МИТ обхваща различните етапи на провеждането му и правилата, които трябва да се спазват при всеки един от тях. Разбира се тук се разкрива и съдържанието на самия процеса на провеждане на изследването с полиграф като цяло, на отделни етапи на провеждането му, както и особеностите на провеждането и същността на МИТпре.

4.1. Предтестово интервю

4.1.1 Предварително проучване

Предварителното проучване е началото на процеса на провеждане на полиграфското изследване. Необходимо е получаването на предварителна **информация за НД**, относно:

-самия поръчител на изследването. Много често се налага диагностика на поръчителя дори по телефона, друга информация за поръчителя на ПИ, по Интернет и прочее;

-вида, мястото, времето, начинът и прочее на извършване на самото НД. Провеждат се предварителни разговори с поръчителя, свидетели, служители по сигурността, когато е възможно (това е задължително) се прави личен оглед на мястото, от където обектът на НД е взет;

-изискват се и анализират документи, видео, аудио ватерлинии и др., имащи връзка със събитието;

-мнението на поръчителя какви въпросите би формулирал, отговора на които той иска да разбере;

-версиите на поръчителя (свидетелите), кого подозира, евентуалните мотиви, които той предполага, че са обосновали извършването на НД.

-информация от поръчителя (свидетелите) за наличието на подобни НД, които са се случили преди това, заподозрените тогава лица или уличени извършители, дали някой от тях влиза в подозрението му като заподозрени за настоящето НД;

-личностните, трудовите, социално психологическите характеристики за лицата, които ще бъдат изследваните с полиграф.

4.1.2 Провеждане на беседа.

Събеседване с ИЛ.

При събеседването с ИЛ се реализира повече от 70% от целта на изследването, понякога, например, при постигане на самопризнание през провеждането на инструменталния тест и дори преди формулирането на въпросника. Във времето в което се разпростира този етап трябва да изкристализират всички важните хипотези за съпричастност към НД, които трябва да се проверят в инструменталния тест. Нещо повече в самия разговор с изследвания тези хипотези се е проверяват, дори доказват или отхвърлят. Така че полиграфистът трябва вече да е почти напълно с възможния извършител на изследваното НД (или кой се изключва).

Това което му остава е само да състави въпросника, проведе обсъждането на въпросите с ИЛ, проведе инструменталния тест за да потвърди или отхвърли издигнатите хипотези. Разбира се, не винаги това е възможно, поради различни причини. При едни случаи се получава абсолютно съвпадение на хипотезата с резултати от теста. При други, в последващите етапи на изследването нещата се изменят, вследствие на постъпилата и преработена нова информация и хипотезите или се променят тотално или доусъвършенстват. В крайна сметка самия инструментален тест и оценката на полиграмите ни дават в най-голяма степен на достоверност отговор на въпросите за потвърждение или отхвърляне на хипотезите, издигнати по време на събеседването с ИЛ.

Методът, който се използва често се нарича психологическо събеседване (експлорация). Това е разговорът на полиграфиста, в ролята му на психолог с ИЛ. Използва се биографичния подход, при който се събира словесна информация за живота на изследвания и неговите отношения с близки и не дотам близки хора, работодатели, колеги, представители на държавни институции, отношението му към законите, психологическият му профил и прочее. Събеседването има следната примерна схема:

-актуално психично състояние, проверява се психологическата пригодност на ИЛ;

-здравословно състояние, спорт;

-психично здраве;

-семеино положение и данни за семейството;

-образование;

-приятелски кръг;

-криминално минало, сблъсъци със закона;

-зависимости: алкохол, наркотици, хазарт и прочее;

-отношение към морала, закона;

-любими занимания, хоби;

-трудов път;

-въпроси, свързани с НД: статус, лично участие, алиби, информация за НД, версии, подозрения към определени лица;

4.2. **Формулиране на въпросите и обсъждането им с ИЛ**

4.2.1 **Формулиране на въпросите**

Формулиране на релевантните въпросите.

Правилното формулиране на въпросите и създаване на работещ въпросник е от изключително значение за успеха на полиграфското изследване. Кои са основните правила на дейност на полиграфиста на този етап на полиграфското изследване.

1 Общи за създаването на въпросника правила.

въпросите да се со

2 Правила при създаването на релевантните въпросите.

- преди създаването на въпросника НД трябва да се проучи детайлно и да си представим във **фантазията** си всички възможни роли и поддействия на НД, които да оформим във въпроси.

- при разследване доброто проучването на НД ни дава възможност и да формулираме задължително и **етапните релевантни въпроси**, както и **обобщаващия** етапите РВ.

- **обикновения РВ**, трябва да включи в структурата чисто еднотематичния личностен тест на Бакстър.

- при разследване почти винаги е необходимо по подходящ начин да се създаде **релевантен въпрос за съпричастност**, т.е. да включим типично волевия РВ, структурния елемент от скай теста на Бакстър (R32). Тук не бива да забравяме, че съучастието може да се осъществи само, когато изследванията е видял, когато извършителят извършва НД му е казал, че го е извършил, т.е. комуникирали са в тази връзка под формата на уговаряне, насочване, отчет, принуда, подкупване, заплащане, подялба и прочее поддействия на НД. L j

и НДили си видял извършителят да п въпрос за съпричастност -

3 Правила при създаването на контролните въпроси.

На базата на анализа на предтестовото интервю и съобразно с прилаганата методика се формулират въпросите:

-формулират се релевантните въпроси, контролните (сравнителните въпроси), симптоматичните въпроси и неутралните въпроси, по този начин се създава теста. В всеки случаи дори и при едно НД, въпросите съдържателно се нагаждат към особеностите на конкретното ИЛ, така че теста никога не е идентичен в своите подробности за всяко ИЛ. При формулирането на въпросите може да се даде почивка от 20 минути на изследвания;

-след като теста е създаден по определен ред и начин се обсъждат с ИЛ въпросите и се записват отговорите му, възможни са само два отговора - „не“ и „да“. Важно е да се уверим, че изследваният разбира съдържанието им, техният смисъл трябва да е еднозначен за него, с тази цел те се повтарят, ако е необходимо повече от 2 пъти. Когато определени въпроси при обсъждането не са точни или ясни полиграфистът ги редактира или преформулира. ИЛ участва при редакцията им;

-след разяснението на въпросите и пробното им проиграване на лицето се предоставя да подпише **декларация за съгласие** с провеждането на теста. Без този подпис и съгласие на изследвания не е разрешено да се провежда инструменталния тест с него.

Ако работим с **конкретно структурното обозначение**, съобразявайки се с вида изследване и това дали МИТ е еднотематичен или многотематичен, се формулират следните видове релевантни въпроси:

- **етапните РВ - RP, RI, RR и RPIR;**
- **обикновените РВ RO** (По своята същност това е едностимулен РВ. Подобен е на **R33, R35** (Бакстър ЛТ и скай) и едностимулен);
- **съпричастност РВ RS** (релевантен въпрос за съпричастност, степен на съучастие може да е едностимулен или многостимулен, ролеви въпрос, Подобни са на **R32** (Бакстър скай тест));
- **поддействени РВ RPD** (съдържащи поддействия на едно НД, може да бъде едностимулен или многостимулен).
- **Жертвено релевантен въпрос SR** (отговаря на жертвено релевантия въпрос на бакстър тестовите, но може да е и многотематичен).

Когато записваме въпросите в програмата на полиграфа, можем да преминем към общо структурно обозначение, което по никакъв начин не трябва да заличава съдържанието и вида на релевантните въпроси, а само формално да промени обозначението на въпросите с цел улесняване ротацията на РВ в теста и работата по оценяване на резултатите.

Формулиране на контролните въпросите

Както по горе бе описано КВ са с 1 брой повече от РВ. Ако имаме 7 РВ (без ЖРВ) трябва да се включат в теста 8 **CQ - C1..C8** (това е общо структурното обозначение.

Съобразявайки се с конкретно структурното обозначаване и използвайки основно 3 вида контролни въпроси (като всички КВ с изключение на C9 могат да бъдат едно и многостимулни) формулираме следните видове контролни въпроси:

- **интервални КВ CI** с времеви интервал, отделящ ги от времето на релевантните въпроси;
- **категориални КВ CK** с категориално отличаващи се от РВ;
- **подозиращ КВ CP (C9)**, за подозрение.

формулиране на другите въпросите

4.2.2 Обсъждане на въпросите в теста

На този етап полиграфистът има да изпълни следните основни задачи:

- да запознае изследвания със съдържанието на въпросите преди провеждането на теста. Да промени, ако е необходимо съдържанието им, конструира нови въпроси, или промени така, че да бъдат по-разбираеми и еднозначни за конкретното ИЛ.
- да получи информация за ИЛ, свързана вече с оформените чрез въпросите конкретни хипотези за извършване или не на НД, предпоставени във въпросите, било то релевантни или пък контролни.
- да получи, анализира невербална информация по главната хипотеза, за основното НД, което се разследва.

-

Ред на обсъждане на въпросите в предтестовото интервю

Редът на обсъждането на въпросите в предтестовото интервю е същия както при ИТ на Бакстър.

Първо, обсъждат се РВ. Включително и ЖРВ.

Второ, обсъждат се КВ.

Трето, обсъждат се неутралните въпроси.

Четвърто, обсъжда се симптоматичния въпрос.

4.3. **Инструментален тест**

При **инструменталния тест** предварително формулираните и обсъдени въпроси, оформени като въпросник, се задават от изследователя на ИЛ, през определен интервал от време и то отговаря с „да“ или „не“. Лицето е седнало на специален стол, прикачени са му датчици, които предават сигнали за дейността на наблюдаваните физиологични системи (това са задължително дихателната система, сърдечно съдовата дейност, кожно галванична реакция), спазва определена инструкция за поведение по време на теста, а полиграфският изследовател наблюдава протичащите на монитора и записващи се в компютъра изменения на следите на дейността на физиологичните системи на изследвания, предизвикани вследствие на задаваните му въпроси и неговите отговори. Спомените у ИЛ относно това, че е извършил НД, чието съдържание е предпоставено във въпроса, при който той отговаря с „не“ (т.е. когато лъже на този въпрос) ще предизвикат силни отклонения на наблюдаваните физиологични следи по отношение на хоризонталното или вертикалното им движение. Стойностите на тяхното измерване в сурови и стандартни величини (реакция) ще надхвърли стойностите на отреагирането на следите на другите въпроси, с които те се съпоставят (сравняват). Защо? Защото ИЛ си спомня извършването на НД и „отключва“ същите емоционалните реакции, които са съпровождали действията му тогава. Тъй като НД е социално наказуемо действие, то е съпроводено с проява на стресова реакция на извършителят му, нещо което ние разкриваме по един категоричен начин анализирайки и оценявайки реакцията на неговите физиологични системи, макар и това да става на един по-късен етап – провеждането на инструменталния полиграфски тест и задаването на РВ, предпоставящ извършването на съответното НД.

Стандартът и норматива на зоната сравнителна техника са изградени на базата, усъвършенстване на методиките, опита, провеждането на редица процедури по надеждност и валидност.

-преди провеждането на инструменталния тест, въпросите се преподреждат по начина, по който ще бъдат задавани в теста при първото и последващите му пускания.

-поставят се датчиците на изследваното лице;

-ИЛ се инструктира как да се държи по време на инструменталния тест: да не мърда, да изслушва въпросите, да се концентрира в съдържанието им, така както то е обсъдено и разяснено в предтестовото интервю, вдъхва му се спокойствие и себеувереност като се подчертава, че тялото му не може да го подведе;

-включва се полиграфската система и се настройват датчиците, ако е необходимо се пренагласят датчиците и настройките на системата;

-по време на инструменталния тест полиграфистът следи за спазване на процедурата на изследвания и ако е необходимо прави кратки, спокойни забележки на изследвания да се придържа към инструкциите;

-след първото пускане на теста се прави кратка почивка, правят се конкретни забележки , ако са нарушени инструкциите;

-инструменталния тест се повтаря или потрета, така че да бъдат зададени поне два пъти релевантните въпроси;

-задължително се прави видео-аудио (или поне аудио) запис на инструменталният тест.

4.3.1 Подредба на въпросите в МИТ при инструменталния тест

Както обяснихме по-горе, независимо дали използваме еднотематичен или многотематичен МИТ подредбата на въпросите при първата и следващите пускания на теста (полиграми) е следната:

подреджане при първата полиграма на МИТ:

N1 N2 S SR C1 R1 C2 R2 C3 R3 C4 R4 C9 R5 C5 R6 C6 R7 C7.

При тази подредба се спазва правилото R4 да е RS или някой от етапните PB, а R5 да е R0, тъй като са отстранени до подозрителния KB – C9.

подреджане при втората полиграма на МИТ:

N1 N2 S SR C1 C2 R6 R7 C3 C4 R1 R2 C9 C5 R3 R4 C6 R5 C7.

Тук използваме повторението на зоните в реда две зелени, следвани от две червени.

От началото на тази полиграма до края се въвежда и компонента „мълчалив отговор“ на въпросите (изследвания отговаря на ум на въпросите, а не на глас), при което се изчистват следите както на дишането, така и на другите канали.

Спазва се отново правилото от първата полиграма за PB около подозрителния KB.

подреджане при третата полиграма на МИТ:

N1 N2 S SR C1 R4 C2 R5 C3 R6 C4 R7 C9 R1 C5 R2 C6 R3 C7.

Връщаме се към еднозоновото редуване и ротацията на PB около KB. Спазва се и правилото за типовете PB около подозрителния KB.

Възможно е повторение на PB по време на една полиграма (в движение). Например при съмнение за автентичност на проявена стрес реакция при определен PB. Особено важно е C9 да среща R0 и RS в различна комбинация, което налага именно повторение на тези въпроси в рамките на една полиграма.

Трябва да се стремим в теста освен спазването на принципа на случайния подбор чрез ротацията на PB около KB, да срещаме PB с дълъг въпрос (многостимулен) с дълъг KB.

4.4. Оценка на полиграмите

След приключването на инструменталния тест полиграфистът оценява реакциите на ИЛ според **стандарта** и **норматива** за оценяване на зоново сравнителната техника. В основата на изготвяне на стандарта и норматива стоят правилата на **оценка на Клив Бакстър**. Оценката на реакциите се реализира главно в петстепенна скала за оценка, според така наречените **основни правила**, но може, при спазването на определени условия, формулирани в **второстепенните правила** да се използва и седемстепенна скала за оценка. Възприетия норматив на оценките е на АПА (Американската полиграфска асоциация).

Типично основно правилото е например – „Правилото на Бакстър или...или“, а второстепенно правило, позволяващо преход към седемстепенна скала на оценка е „правилото за навременност на реакцията“.

Като се оценят всички полиграми (пускания на теста) стандартните стойности се съпоставят с норматива (стойностите) за „истина“ или „лъжа“ и се отсъжда дали ИЛ е издържало или не теста на отделни теми (отделни НД) или изцяло.

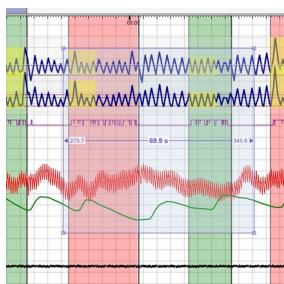
Когато лицето не издържа определен релевантен въпрос се смята, че то е извършило НД, чието съдържание е описано (предпоставено) в този въпрос.

4.4.1 Правила на Бакстър и норматив

4.4.2 При неравномерно дълги въпроси.

Дишане.

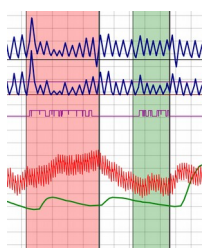
§. При по дълъг релевантен или контролен въпрос (с повече вътрешни стимули) се разглежда и оценява само равния времеви интервал в първата зона на оценка. В графиката по-долу реакцията при дишането е равнозначна в червената и дясната зелена зона е еднаква, въпреки по големия брой потиснати цикли в при релевантния въпрос, тъй като въпроса е по-дълъг – наситен с повече стимули.

При дълбоко поемана на въздух.

Дишане.

§. при дълбоко поемане на въздух следват понижени, псевдо потиснати дихателни цикли. Логично е да се оценява с оценка не по-голяма от +/-1, освен ако няма силни отклонения в дихателните цикли в зона на спота.

4.5. Провеждането на следтестово интервю

При категорични оценки „лъжа“ на релевантните въпроси може да се проведе следтестово интервю. Това е разговорът на полиграфиста с ИЛ целящ получаването на самопризнанието на

последния, че той именно е извършил НД, съдържанието на което е предпоставено в релевантния въпрос (въпроси) при който оценката попада в норматива на „лъжата“.

Оценките от полиграфския тест трябва да се припокриват в значима степен също и с изводите и резултатите, получени от другите етапи на полиграфското изследване – предтестовото интервю, т.е. да съвпадат с издигнатите хипотези за извършителя на НД:

-психологическия профил;

-мотива;

-времето на извършване;

-мястото на извършване;

-начинът на извършване;

-ролите;

-невербалното поведение;

-отношението на ИП към предварителната информация – текстови документи, видео и аудио материали и прочее.

Какви са действията на полиграфиста при подготовката и провеждането на следтестовото интервю:

-Полиграфистът се стреми да склони поръчителят (засегнатият) да бъде благосклонен във възможната за него степен в случай на самопризнание. Ако се сблъска с абсолютно нежелание от страна на засегнатия или няма никаква възможност за смекчаване на наказанието за виновния шансовете за постигане на самопризнание от него не са големи;

-довежда до знанието на виновното според ПИ лице, всички резултати от ПИ като започва с резултатите от психофизиологичния тест;

-убеждава виновния да признае своята въввлеченост в НД, изтъквайки предимствата, ако направи това и негативите, които ще понесе, ако не го направи. Това се разяснява в психологически, морален и материален план;

-виновният се подкрепя винаги, когато се дори малко усилия от виновният да направи, тежката за него стъпка към самопризнанието;

-проявява се готовността, от страна на полиграфиста и засегнатия, за дискретност и запазване на достойнството на виновния, ако направи самопризнание;

-полиграфистът не бива да проявява агресивност към виновния или да толерира такава от страна на засегнатия или други лица;

-опитът за постигане на самопризнание от виновния не бива да се прекратява частично, т.е. само за едно действие (тема), при положение, че виновният не е издържал теста и за друго НД. Трябва да се действа докрай в тази насока.

Понякога постигането на самопризнание се постига и при следните нестандартни случаи:

-след представянето на резултатите от полиграфското изследване;

-преди инструменталния тест, когато имаме други достатъчно силни доказателства;

-при самопризнания или полусамопризнания на други изследвани лица, което скланя ИП да направи собствено самопризнание;

-понякога самопризнанието не е необходимо, защото по време на изследването проявява толкова силни психофизиологични реакции, че то не е необходимо.

-в някои случаи самопризнанието не е необходимо, поради получаването други информации (например категоричен видео материал, който се получава след ПИ или преди него) които напълно потвърждават версията за виновност на изследвания.

4.6. *Представянето на резултатите от изследването на поръчителя на изследването.*

След провеждането на инструменталния тест и оценките на полиграмите полиграфистът записва резултатите и заключението си от ПИ в писмен отчет, който предоставя на поръчителя на ПИ.

Отчетът съдържа, датата на изследването, описание на информацията на изследваните лица, описание на целите и процедурата на ПИ, релевантните въпроси които са зададени в теста, техните повторения и оценки, според норматива на методиката, заключението на полиграфиста, самопризнания на изследвания по време на разговорите, като и психопрофилът им (не винаги се изисква), личните данни, които нямат отношение към НД не се предоставят на поръчителя и се съхраняват в скрит текст, не се предоставят и контролните, другите въпроси.

Азбучен указател

Г	модел на НД.....	10
Главни задачи на полиграфското изследване на НД.....	модел на НД (историята, предпоставките /планът/ за осъществяването му, съдържанието, извършването, завършването и последствията /резултатите/ от него).....	10
З	О	
защо (мотивът за) е извършено НД.....	обект на НД с веществен характер.....	12
К	обект на НД с хуманен характер.....	12
каква е структурата (състава) на извършеното НД.....	П	
какви средства са използвани при извършването на НД.....	Подзадачи на полиграфското изследване на НД.....	12
какъв е броят на вероятните извършители на НД.....	полиграфско изследване.....	23
какъв е обектът на НД.....	полиграфското изследване....	10, 12, 14, 17стр., 22стр., 28
кога е извършено НД.....	С	
кой е (профилът на) вероятния извършител на НД.....	стремеж към овластяване.....	3
къде е извършено НД.....	Ц	
М	Цел на полиграфското изследване на НД.....	10
Многотематичен МИТ.....		43

.....

СОФИЯ

14.07.2015 г.

ПОЛИГРАФСКИ ИЗСЛЕДОВАТЕЛ:

ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ